

A Qualitative Study on Working Conditions and Future Anxieties of Teachers at Private Schools

***Burcu Çimen, National Ministry of Education, 0000-0001-5304-7505
Engin Karadağ, Akdeniz University, 0000-0002-9723-3833***

Abstract

The system of education that is influenced by social, economical and cultural changes has been reorganized with allowable policies. In recent years it is seen that in Turkey privatization policies in education is at the forefront. It is thought that in consideration of education policies which aim at improving quality of education while reducing burden of public, the working conditions of the teachers working in private schools should be questioned. The main purpose of the research was to determine the views of teachers about working conditions and future anxieties of teachers at private schools. The research was designed as a phenomenology model. Maximum variation sampling method was preferred in the research and participants were 12 teachers who work in private schools and who have different seniority. Data were collected by semi-structured interviews. Data have been analyzed through descriptive analysis. Generally, the participants said that the working conditions affected the teachers negatively. Also, participants stated that working at private schools was not their first choice, they have future anxieties as regards re-employment. According to results of research, it is necessary that improving the working conditions of teachers working in private schools, providing job security for reducing future anxieties and improving personal rights.

Keywords: *Private schools, Working conditions of teachers, Future anxieties of teachers*

Inönü University
Journal of the Faculty of Education
Vol 21, No 2, 2020
pp. 518-541
DOI: 10.17679/inuefd.476428

Article type:
Research article

Received : 30.10.2018
Accepted : 03.07.2020

Suggested Citation

Çimen, B. and Karadağ, E. (2020). A qualitative study on working conditions and future anxieties of teachers at private schools, *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 21(2), 518-541. DOI: 10.17679/inuefd.476428

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

With changes of public policy regarding the transition to secondary education and higher education, education having a significant share in global capital requires private schools (Atılğan, 2018). Education has globally become marketable, and new policies in education systems have speeded up the process of privatization. Private schools, private courses and study centers have been seen as the result of competitive order of new education system. Some education policies that commodify education cause change in the performance and career development of teachers. The most significant cause of changes is expectation of private schools from teachers. This expectation can limit teachers, affect adversely their performance, reduce motivation of teachers.

According to Uğraş's (2009) study about problems of teachers at private teaching institutions, teachers continue to work in private schools so as not to become unemployed. Teachers have future anxieties because of uncomfortable working conditions. The study of Yılmaz and Altınkurt (2011) reveals that the wage teachers earn at private schools does not make up for their efforts. That's why the working conditions of teachers at private schools should be questioned. The number of studies about problems of teachers working at private schools, their working conditions, and employee rights is low.

Purpose

The main purpose of the research was to determine the views of teachers about working conditions and future anxieties of teachers at private schools. This research was significant to identify detailed data regarding semantic worlds of teachers who steer the society and who are significant individuals of social world rather than objective data.

Method

The research was designed as a phenomenology model. Maximum variation sampling method was preferred in the research. Participants were determined by having a pre-interview with teachers who work in the private schools. In consequence of pre-interviews, participants were consisted of 12 teachers who work in private schools and who have different seniority. Data were collected by semi-structured interview method. Data has been analyzed through descriptive analysis.

Findings

The views of teachers at private schools regarding working conditions and future anxieties were split themes: the reasons of their preference to work in private schools, working conditions of teachers at private schools, communication between school administration-parent-teacher, future anxieties of teachers, process of private schools.

Participants generally state that it is not their preference to work in a private school. The reason of majority of participants' preference to work in private schools were unemployment anxiety. But there were also participants who prefer to work in a private school. The reasons for their preference were possibilities of working in the city they want and perception that teachers who work in private school are more informed than teachers who work in the public school. Participants stated that working conditions at private school were heavy and hard. Participants generally approach working conditions at private schools from the negative angle. On the other hand, a participant who have the opinion that difficulties in working at private school contribute to teacher approach the condition from positive angle. While teachers state that they work hard, they think that the wage they get does not equal to their efforts. Teachers state that the most important problem of working in the private school as a teacher is high expectation of parents. As well as high expectation from teachers of parents, school administration also expect high performance from teachers. Teachers state that drawing up an agreement annually stops teachers from making future plans. It was clearly

understood that teachers at private schools always were of the opinion that they could be vacated, while they do not draw up an agreement, they break up and they have future anxieties.

Teachers have come up with different metaphors about private schools. Teachers liken private schools to the specially designed robots, amusement parks, game center arcades. These metaphors indicated that private schools were embodied for satisfaction of parent and students rather than training activities. The teacher liken themselves to the caretakers, servants and nannies. These metaphors indicated that teachers at private schools felt worthless.

Discussion & Conclusion

According to participants teachers at private schools continue to work there although teachers do not prefer to work in private schools. Teachers stated that working in private schools was an obligation for them because they score low in public personnel selection examination. Participants think that working conditions in private schools are very hard. Otherwise participants stated that there is some factors which reduce motivation of teachers, they feel worthless because of these factors. Problems about teachers and school administration of motivation can reduce academic achievement of students (Güven, 2007; Öztürk, 2006; Ulriksen, 1996). Teachers stated that drawing up an agreement annually cause future anxieties of teachers.

Özel Okullarda Çalışan Öğretmenlerin Çalışma Şartları ve Gelecek Kaygıları Üzerine Nitel Bir Çalışma

Burcu Çimen, Milli Eğitim Bakanlığı, 0000-0001-5304-7505
Engin Karadağ, Akdeniz Üniversitesi, 0000-0002-9723-3833

Öz

Eğitim sistemi toplumsal, ekonomik ve kültürel değişimlerden etkilenecek uygun görülen politikalarla yeniden düzenlenmektedir. Son yıllarda Türkiye’de eğitimde özelleştirme politikalarının ön planda olduğu görülmektedir. Kamu yükünün azaltılarak eğitimin kalitesinin artırılmasını hedefleyen eğitim politikaları ışığında, sayıları her geçen gün artan özel okullarda çalışan öğretmenlerin çalışma şartlarının sorgulanması gerektiği düşünülmektedir. Bu araştırmanın temel amacı, özel okullarda çalışan öğretmenlerin çalışma koşulları ve gelecek kaygıları üzerine görüşlerini tespit etmektir. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden araştırmanın doğasına uygun olan olgubilim deseni kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemiyle mesleğinde farklı hizmet sürelerine sahip, özel okulda çalışan 12 öğretmen ile görüşme yapılmıştır. Araştırma verileri, nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak toplanmıştır. Çalışmada verilerin, betimsel analiz ile çözümlenmesi gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar genel olarak özel okulların çalışma şartlarının öğretmenler üzerinde olumsuz etkiler oluşturduğunu düşünmektedir. Ayrıca katılımcılar genel olarak özel okulda öğretmenlik yapmayı isteyerek seçmediklerini, sosyal ve ekonomik anlamda plan yapamadıklarını ve gelecek kaygısı taşıdıklarını ifade etmişlerdir. Araştırmanın sonuçlarına göre, özel okullarda çalışan öğretmenlerin çalışma şartlarının iyileştirilmesi, gelecek kaygılarının azaltılması için iş güvencelerinin sağlanması, özlük haklarının iyileştirilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Özel okullar, Öğretmenlerin çalışma şartları, Öğretmenlerin gelecek kaygıları.

İnönü Üniversitesi
Eğitim Fakültesi Dergisi
Cilt 21, Sayı 2, 2020
ss. 518-541
DOI: 10.17679/inuefd.476428

Makale türü:
Araştırma makalesi

Gönderim Tarihi : 30.10.2018
Kabul Tarihi : 03.07.2020

Önerilen Atıf

Çimen, B. ve Karadağ, E. (2020). Özel okulda çalışan öğretmenlerin çalışma şartları ve gelecek kaygıları üzerine nitel bir çalışma. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2), 518-541. DOI: 10.17679/inuefd.476428

GİRİŞ

Türkiye’de ortaöğretim ve yükseköğretim kademelerine geçişte kamu politikalarında gerçekleşen değişimler, küresel sermayedeki payı önemli ölçüde büyük olan eğitimin, özel kurumlara olan ihtiyacını artırmıştır (Atılğan, 2018). Eğitim küresel anlamda piyasalaşma sürecine dahil olmuş, eğitim sistemlerinde gerçekleşen yenilikçi politikalar özelleşme sürecini hızlandırmıştır. Özel okullar, özel dershaneler ve etüt merkezlerinin ortaya çıkması yeni eğitimin rekabetçi düzeninin bir sonucu olarak görülmüştür. Eğitim alanını ticarileştiren birtakım eğitim politikaları, özel öğretim kurumların çalışanlarından beklentilerini arttırmaktadır. Özel öğretim kurumunda çalışan öğretmen, eğitim sistemi içerisindeki rolünü kendisinden beklenen düzeyde gerçekleştirmek zorundadır. Ancak öğretmenlerin artan beklentiyi karşılayamamaları durumunda yaşadıkları sorunlar eğitim sisteminin önemli bir halkası olan özel okulların işleyişini olumsuz etkilemektedir (Yılmaz ve Altinkurt, 2011).

Eğitim ve öğretim desteği ve dershanelerin özel okula dönüştürülmesi çalışmaları ile birlikte özel öğretim kurumları sayısında yüksek oranda artış olmuş, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında 8 bin 499 özel okul eğitim ve öğretim desteği almak amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı’na müracaat etmiştir. Özel okullara devam eden öğrenci sayısı, geçen döneme göre %13’lük bir artışla 1 milyon 240 bine ulaşmıştır (MEB, 2017). Bunda kamunun özel okullara öğrenci başına vermiş olduğu teşvik ve özel okulların ders dışı faaliyetler ve veli-öğrenci memnuniyetini ön planda tutmaya özen göstermeleri etkili olmuştur (Akhan, 2009; Çelikten, 2010; Steven, 2007). Ayrıca özel okulların veliler tarafından tercih edilme sebepleri arasında özel okullarda görevlendirilen öğretmenlerin belirli ölçütlere göre seçilmesi, okulların fiziksel şartlarının çeşitli olması, düzenli beslenme olanağı sunması, sınıflarda az sayıda öğrenci olması ve okulda sağlık görevlilerin bulunması gibi ölçütler de bulunmaktadır (Akhan, 2009; Dikbaş, 2008).

Türkiye’de özel okullar, batıyı örnek almaya başladığımız 19. Yüzyılda Tanzimat Fermanı’nın ilan edilmesiyle birlikte yaygınlaşmaya başlamıştır. Türk eğitiminin tarihinde özel öğretim kurumlarının resmi birer kimlik kazanmaları 1856 Islahat Fermanı sayesinde (Uygun, 2003). 1800’lü yıllarda eğitim-öğretimin öneminin anlaşılmasına başlanmasıyla Osmanlı Devleti içerisinde yaşayan farklı inançlara sahip azınlıklar, Islahat Fermanı’nın kendilerine tanıdığı özgürlükler sayesinde eğitim-öğretim alanındaki varlıklarını genişletmişlerdir. Okul açma ve eğitim-öğretim serbestliği ilk önce Rumlara, daha sonra Ermenilere ve Yahudilere verilmiştir (Vahapoğlu 1990). II. Meşrutiyetin ilan edilmesiyle özgür bir ortam oluşmuştur. Oluşan bu özgürlük ortamında da özel okul sayısında epey artış görülmüştür (Akyüz, 2001). Ancak yabancı ve azınlıkların öncülüğünde kurulan özel okullar Türk eğitim sisteminde yenilikler getirdiği gibi aynı zamanda bölücü faaliyetleri ve kamuya karşı tutumlarıyla zararlı sonuçlar oluşturmuştur. Cumhuriyet öncesinde okulların zararlı etkilerine karşı kalıcı bir çözüm bulunamamıştır. Cumhuriyet ilan edilmesinin ardından yabancı ve azınlıkların okulları denetime alınmış ve okulların faaliyet gösterdiği alanlar kısıtlanmıştır. Ayrıca eğitimi yabancı etkilerden kurtarmak için çeşitli düzenlemelere gidilmiştir. 3 Mart 1924’te ilan edilen Tevhid-i Tedrisat (Öğretim Birliği) Kanunu ile birlikte millî birlik ve beraberlik ilkesine uygun olarak özel okullar da dahil olmak üzere tüm okullar Maarif Vekaletine dahil olmuştur (Ünder, 1999; Özbek, 2000).

Cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte özel girişimlerin desteği ve kamu teşviki ile 31 Ocak 1928’de Türk Eğitim Derneği (TED) kurulmuştur. Bu dernek kendisine çok büyük bir görev üstlenmiş ve yönetmeliğinde, maddi olarak yetersiz olan ailelerin zeki ve başarılı çocuklarına eğitim imkanı sunmanın yanında yurtlarında barınmalarını da sağlayıp öğrencilere çeşitli imkanlara sahip olmalarını amaçlamıştır (TED, 2018). Türk Eğitim Derneği’nin bu çalışmaları, Türkiye’de özel okul girişimleri adına atılan büyük bir adım olmasına rağmen 1960 yılına kadar özel okul çalışmaları durağanlık göstermiştir. 1961 yılında yürürlüğü konulan anayasa ile özel okullara ilişkin düzenlemeler yapılmış, 1964 yılında özel okulların sayısı 44’e yükselmiştir (Dikmen, 1971). 1980’li yıllarla birlikte özel öğretim kurumlarının sayısının artırılması amacıyla çalışmalar başlamış ve özel öğretim kurumlarındaki asıl atılım 1985 yılıyla birlikte olmuştur. Bunda başlıca sebep 1985 yılından sonra çıkarılmış olan yasaların ve bu yasalar çerçevesinde hazırlanan yönetmeliklerin ve özel öğretim kurumlarına özendirici teşviklerin özel öğretim kurumları açmayı kolaylaştırmış olmasıdır (Özkaya, 1993; Özdem, 2007; Uygun, 2003). 23.06.1985 tarihinde özel öğretim kurumlarının açılış, işleyiş, yönetim ve eğitim-öğretim

bakımından bağılı olacakları esasları içeren bir yönetmelik çıkarılmıştır. Daha sonra 07.09.1991 tarihinde iyileştirmeye uğrayıp değiştirilen ve doğrudan özel okulları ilgilendiren bu yönetmelik sayesinde özel öğretim kurumlarının işleyişi düzenlenerek özel okulların sayıca fazlaşmasının önü açılmıştır (Resmi gazete, 2012, 20 Mart).

Erdoğan (2002) veli ve öğrenci değerlendirmesine dayalı olarak yaptığı araştırmada en iyi 10 okuldan 7'sinin, sportif ve sosyal olanaklara sahip 10 okuldan 9'unun, yeterli laboratuvara sahip 10 okuldan 8'inin, üniversiteye giriş sınavlarında başarılı olan 10 okuldan 7'sinin özel okul olduğu sonucuna ulaşmıştır. Köse (1997) Türkiye'deki en iyi üniversitelerin en iyi bölümlerine fen lisesi ve özel liselerden mezun olan öğrencilerin yerleştirildiği belirten araştırmasında velilerin özel okulların başarısından dolayı tercih etmek istediklerini ancak ücretlerinin yüksekliği nedeniyle tercih edemedikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Türkiye'de özel okullara sosyoekonomik düzeyi orta ve yüksek ailelerin çocukları giderken, ekonomik krizlerle birlikte özel okullar sadece ekonomik olarak yüksek sınıftan tercih edebildiği kurumlar haline gelmiştir (İTO, 1997). Veli görüşlerinden yola çıkılarak yapılan araştırmaya göre, yabancı dil eğitimine önem verilmesi, yapılan eğitimsel faaliyetler, teknolojik gelişmelerin yakından takip edilmesi, sanatsal ve spor alanında elde edilmeye çalışılan başarılar özel okulları eğitim sistemimizde önemli bir yere getirmiştir (Kulaksızoğlu, Çakar ve Dilmaç, 1999). Kamu teşvikleri ve veli talepleri sonucunda özel okullar her geçen yıl sayılarını arttırmış, 2012-2013 eğitim öğretim yılında özel okulların sayısı 6068'e ulaşmıştır (MEB, 2013). Ancak artan sayılara rağmen özel okul ve toplam öğrenci sayısı oranları incelendiğinde oldukça düşük seviyede kalmaktadır (Kırmızı, 2014). Eğitim Reformu Girişimi raporlarına göre her yıl bu oran artmaktadır. Türkiye'de 2014-2015 eğitim öğretim yılında özel okullara kayıtlı öğrenci oranı % 5,3, 2015- 2016 eğitim öğretim yılında oran % 7,5, 2017-2018 eğitim öğretim yılında oran % 8,7 olmuştur. MEB (2017) eğitimde özel sektörün payının artırıldığını, özel eğitimlerin devletin yükünü aldığını ve devletin daha iyi eğitim vermesinin de yolunu açtığını belirtmiştir. Kamu teşviki yanısıra dershanelerin kapatılarak özel okullara dönüştürülmesine ilişkin yasal düzenleme de Türkiye'de özel okulların sayısının artmasında önemli bir etken olmuştur (Garipoğlu, 2016).

Dershanelerin kapatılmasıyla dershanelerde çalışan öğretmenlerin mağduriyeti üzerine yapılan çalışmalar (Garipoğlu, 2016; Özan, Polat, Gündüzalp ve Yaraş, 2015) MEB eski bakanı Avcı'nın konuya ilişkin okula dönüşen dershanelerin daha çok personele ihtiyacı olacağına ve dönüşen dershanelerin yeni bir istihdam alanı yaratacağına yönelik görüşlerine yer verilmiştir. Özel öğretim kurumlarının yaygınlaştırılmasıyla çok sayıda öğretmen için özel okullar iş kapısı haline gelmiştir. 2018-2019 eğitim-öğretim yılında örgün eğitim kurumlarında görevli öğretmenlerin toplam sayısı 1077307 iken, öğretmenlerin 169740 kişisi özel okullarda görev yapmaktadır (MEB, 2018). Özel okul öğretmenleri, 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu'na göre çalışmaktadırlar. Bu kanunda özel öğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin özlük hakları ile ilgili bir hüküm bulunmaması nedeniyle özel okulda çalışan öğretmenler 4857 sayılı İş Kanunu'na tabi tutulmuşlardır. Bu kanunun kısmi maddeleri gereğince özel öğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerle kamu kurumlarında çalışan öğretmenler arasında bağ kurulmuştur (Resmi gazete, 2012, 20 Mart). Özel kurumlarda çalışan öğretmenler 2014 yılına kadar kamu kurumlarında çalışan öğretmenlerle eşit şartlarda tutulmaya çalışılmaktaydı. Ancak bu tarihte özel öğretim kurumlarında çalışan öğretmenler adına 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu'nun 9. maddesinin 2. fıkrasının kaldırılması büyük talihsizlik olarak nitelendirilebilir. Yürürlükten kaldırılan maddenin metninde "Okullarda eğitim-öğretim hizmeti yapanlara, kıdemlerine göre (emekliler hariç), dengi resmi okullarda ödenen aylık ile sosyal yardım kapsamındaki ek ödeme tutarlarından az ücret verilemez." ifadesi yer almaktaydı. Bu düzenlemeyle özel okulda çalışan öğretmenlerin aldıkları maaşların düzenlenmesi tamamen işverenin takdirine kalmıştır. Ücret politikaları ile ilişkili özel okullarda çalışan öğretmenlerin haklarının tamamen işverenin boyunduruğu altına girmiş oldukları söylenebilir. Çünkü bu yasanın kaldırılmasıyla özel okulda çalışan öğretmenlerle devlet okulunda çalışan öğretmenlerin maaşları arasında farklılıklar olmasının, özel okullardaki öğretmenlerin daha düşük ücretlerle çalıştırılmasının önü açıldığı anlaşılabilir.

Özel öğretim kurumlarının sayısı her geçen gün artmasına rağmen, özel öğretim kurumları konusunda yapılan araştırmalar sınırlıdır. Yapılan çalışmaların bir bölümü özel öğretim kurumlarda insan kaynakları (Akyol, 2008; Aslan, 2016; Cent, 2007; Çelik, 2010; Saylan, 2013), öğretmenlerin iş doyumunu (Ağan, 2002; Çifçili, 2007; Kaya, 2009; Kaplan, 2015; Taşdan ve Tiryaki, 2008), örgütsel güvenini (Dede, 2017), örgütsel vatandaşlık

davranışını (Yılmaz, 2009) belirlemeye yöneliktir. Özel öğretim kurumlarının gerekliliğini ve verimliliğini tartışmaya yönelik araştırmalar da (Cox ve Jimenez, 1990; Dağlı, 2006; Figlio ve Stone, 2000; Friedman, 1997; Goldhaber, 1996; Jimenez, Lockheed ve Paqueo, 1991; Kutluer, 2001; Tooley ve Dixan, 2005; Uygun, 2003; Yıldız, 2005) bulunmaktadır. Araştırmaların bir bölümü de çalışmamızda olduğu gibi özel öğretim kurumlarının sorunlarını belirlemeye yönelik (Berber, 1998; Çağlayan, 2008; Demirer, 2012; Şahin, 1998; Uğraş, 2009, Yılmaz ve Altinkurt, 2011) çalışmalardır.

Özel öğretim kurumları olan özel dersanelerde çalışan öğretmenlerin sorunları ve bu sorunlara çözüm önerilerinin sorgulandığı çalışmada öğretmenlerin işsiz kalmamak için özel kurumlarda çalıştığı sonuçlarıyla karşılaşmıştır. Ayrıca öğretmenlerin çalışma şartlarından memnun olmadıkları için gelecek kaygıları taşıdıkları tespit edilmiştir (Uğraş, 2009). Yılmaz ve Altinkurt (2011) çalışmalarında özel öğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin çalışma koşullarının çok zor ağır olmasına karşın alınan ücretin yapılan emeği karşılamadığı sonuçlarına ulaşmışlardır. Özel öğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin çalışma şartlarının sorgulanması gerekliliği bulunmaktadır. Ancak özel okullarda çalışan öğretmenlerin yaşadığı problemler, çalışma şartları, sahip oldukları haklar, maruz kaldıkları haksızlıklar üzerine derinlemesine yapılan çalışmalar yok denecek kadar azdır. Bu bağlamda yapılan araştırmanın genel amacı; özel öğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin çalışma şartları ve gelecek kaygıları üzerine görüşlerini ortaya çıkarmaktır. Nesnel veriler yerine topluma yön veren ve sosyal dünyanın önemli bir parçası olan öğretmenlerin anlam dünyalarıyla ilişkili ayrıntılı verilere ulaşılması bakımından araştırma önem taşımaktadır.

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Araştırmada olgubilim deseni kullanılmıştır. Bu desen günlük hayatta farkında olunan ancak yaşanmış deneyimlerle kapsamlı ve ayrıntılı bir anlayışa ulaşılması istenilen olgular üzerinde durmaktadır. Araştırmacıya çok yabancı olmayıp derinlemesine araştırılması amaçlanan olgular için kullanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu doğrultuda özel öğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin çalışma şartları ve gelecek kaygıları üzerine görüşleri ortaya çıkarılarak yorumlanmıştır.

Çalışma Grubu

Çalışmada nitel araştırmalarda kullanılan amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi, çalışmaya dahil edilecek katılımcılar belirlenirken çalışılan probleme taraf olabilecek kişilerin çeşitliliğini maksimum seviyede yükseltmeyi amaçlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu çalışmanın amacından kaynaklanan özellikleriyle maksimum çeşitlilik örnekleme yönteminin kullanılmasını gerektirmiştir. Çalışma grubu özel okulda çalışan öğretmenlerle ön görüşmeler yapılarak belirlenmiştir. Ön görüşmeler sonucunda çalışma grubu mesleğinde farklı hizmet sürelerine sahip özel okulda çalışan 12 öğretmenden oluşturulmuştur. Tablo 1’de çalışma grubunda bulunan öğretmenlere ilişkin bilgiler sunulmuştur.

Tablo 1

Çalışma grubunda bulunan öğretmenlere ilişkin bilgiler

Kod	Cinsiyet	Kıdem	Branş
K1	Kadın	11	Fen bilimleri
K2	Kadın	4	Biyoloji
K3	Kadın	9	Matematik
K4	Erkek	17	Edebiyat
K5	Kadın	5	Fizik
K6	Erkek	3	Sosyal bilgiler
K7	Kadın	6	İngilizce
K8	Kadın	13	Türkçe
K9	Erkek	15	Sosyal bilgiler
K10	Kadın	19	Türkçe

K11	Erkek	2	Kimya
K12	Kadın	12	Fen bilimleri

Veri Toplama Aracı

Özel okullarla ilgili olarak yapılan sınırlı sayıda çalışmalardan yola çıkılarak konu hakkında genel bir bilgiye sahip olursa da, bu konunun derinlerinde yer alan düşüncelerin araştırılmasına gereksinim duyulmuştur. Araştırma verileri, nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak toplanmıştır. Görüşme tekniği ile görüşme yapılan kişinin bakış açısından yaşadıkları olayları betimlemek amaçlanmaktadır. Diğer araştırma yöntemleriyle ulaşılamayan kişiye özel, gizli, içsel yaşantılara ve duygulara ancak görüşme tekniği ile ulaşılabilir (Kvale, 1996). Görüşmelerde katılımcıların ses tonu, mimikleri gibi ipuçlarıyla gerçeklerin ortaya çıkarılması sağlanabilir (Karasar, 2012). Yarı yapılandırılmış görüşmeler belirli seviyelerde standartlara ve esnekliğe sahip oldukları için yüzeysel olarak yanıtlanan anketlerin ve testlerin sınırlılıklarına karşı ayrıntılı olarak konuyu araştırmaya olanak sağladığı için tercih edilen bir tekniktir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Yarı-yapılandırılmış görüşme tam yapılandırılmış kadar katı olmamakla birlikte yapılandırılmamış kadar esnek olmaması özelliğiyle iki uç arasında kalmaktadır. Görüşme formu ilgili literatür araştırmasının ardından soruların tek boyutlu olması ve kolaylıkla anlaşılması, yönlendirici ve yanıltıcı nitelikler taşıması gibi unsurlara önem verilerek hazırlanmıştır (Bogdan ve Biklen, 1992). Görüşme soruları düzenlenirken genelden özele olması, katılımcıyı cevaplarırken güdülemesi, katılımcının uygun bir sıra içinde yönlendirilmesi gibi koşullara önem verilmiştir (Karasar, 2012). Görüşme soruları hazırlandıktan sonra uzman görüşüne başvurulmuş ve iki öğretmenle ön değerlendirme yapılmıştır.

Gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra aşağıdaki görüşme sorularının uygulanmasına karar verilmiştir: 1) Kısaca kendinizi tanıtır mısınız? 2) Özel okulda öğretmenlik yapmayı isteyerek mi tercih ettiniz? 3) Türkiye’de özel okullarda çalışan öğretmenlerin çalışma şartları hakkında düşünceleriniz nelerdir? 4) Okulda görev tanımınız dışında işler yaptığınızı düşünüyor musunuz? 5) Sizce özel okullarda çalışan öğretmenlerin karşılaşabileceği en büyük sorunlar neler olabilir? Sizin yaşadıklarınız varsa örnek verebilir misiniz? 6) Okul yönetimiyle olan ilişkilerinizden biraz bahsedebilir misiniz? 7) Velilerin sizden ve okuldan beklentilerinin neler olduğunu düşünüyorsunuz? Veli iletişimde yaşadığınız olaylarla örneklendirebilir misiniz? 8) Çalışmalarınız karşılığında aldığınız ücreti nasıl değerlendiriyorsunuz? 9) Özel okulda çalışırken sosyal ve ekonomik bağlamda gelecek planları yapabiliyor musunuz? 10) Kurumunuzun sözleşme zamanlarında hissettiklerinizi deneyimlerinizle açıklar mısınız? 11) Özel okulları bir metafor ile anlatmanız gerekirse nasıl ifade edersiniz?

Yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorulara verilen cevaplara göre alanın dışına çıkmadan ek sorular yöneltilmesine karar verilmiş, katılımcıya görüşmenin amacı açıklanarak gönüllük esasına dayalı olduğu vurgulanmıştır. Analizlerinin sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi için ses kayıt cihazı ile görüşmelerin kaydı sağlanmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin yazıya geçirilmesi, belirlenen temalara göre yorumlanması, görüşmelerden doğrudan yapılan alıntılarla bulgulara ulaşılması sağlanmıştır. Verilerin güvenilirliği için görüşmelerin yazıya geçirilmesi başka bir araştırmacı tarafından gözden geçirilmiş, araştırmacının hazırladığı dökümlerle ses kayıtları karşılaştırılmıştır (Uzuner ve Çolak, 2004). Çalışmada verilerin, betimsel analiz ile çözümlenmesi gerçekleştirilmiştir. Betimsel analiz yaklaşımında, katılımcıların görüşlerini etkili bir şekilde yansıtmak için görüşmelerden doğrudan alıntılar kullanılır. Çünkü okuyucuya neden-sonuç ilişkisine dayalı olarak, düzenli ve yorumlu şekilde bulguları sunmak hedeflenir (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Betimsel analizde izlenen basamaklar aşağıdaki şekildedir. İlk basamakta çalışmanın alt amaçlarından yola çıkılarak tematik çerçeve belirlenmiştir. İkinci basamakta veriler, tematik çerçevede uygun temalara yerleştirilmiştir. Üçüncü basamakta düzenlenmiş veriler uygun olan doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Son basamakta ise işlenen bulgular yorumlanarak anlamlı hale getirilmiştir. Araştırmanın tematik çerçevesinde öğretmenlerin özel okulda çalışmayı tercih etme sebepleri, özel okulda çalışma şartları, okul yönetimi-veli-öğretmen iletişimi, öğretmenlerin gelecek kaygıları, özel okulların işleyişi yer almaktadır.

Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırma yaklaşımında geçerlik ve güvenilirlik için verilerin inandırıcı, tutarlı ve aktarılabilir olması önemlidir (Roberts ve Priest, 2006). Bu kavramlarla verilerin inandırıcılığı için verilerin elde edilmesi sürecinde araştırmacı tarafsızlığa önem vermiştir. Ayrıca ses kayıt cihazı ile kayda alınan veriler katılımcılara teyit edilmiştir. Aktarılabilir olması özelliği için araştırmacı çalışmanın yöntemini ve sürecini detaylı ve anlaşılır şekilde açıklamıştır. Tutarlı olması ise, özel okullarda çalışan öğretmenlerin görüşleri alınarak görüşme formu düzenlenmiştir. Çalışmanın *iç geçerliği* için, elde edilen verilerin yorumlanması öncesinde konu ile ilgili bilgiler sunulmuştur. Çalışmanın *dış geçerliği* için yöntem bölümünde araştırma deseni, çalışma grubu, veri toplama aracı ve veri analizi işlemleri detaylı olarak belirtilmiştir. Çalışmanın *iç güvenirligi* için, veri analizinde elde edilenlerin aktarılması sürecinde teorik yapı temele alınmıştır. Ayrıca öncelikle bulgular verilip ardından yorumlama yapılmıştır. Çalışmanın *dış güvenirligi* için, benzer çalışmalar yapacak olan araştırmalara aktarılabilir özelliği ile bağlantılı olarak yapılan işlemler ayrıntılarıyla sunulmuştur.

BULGULAR

Özel okulda çalışan öğretmenlerin çalışma şartları ve gelecek kaygıları ile ilgili görüşleri (i) *özel okulda çalışmayı tercih etme sebepleri*, (ii) *özel okulda öğretmenlerin çalışma şartları*, (iii) *okul yönetimi-veli-öğretmen iletişimi*, (iv) *öğretmenlerin gelecek kaygıları* şeklinde temalara ayrılmıştır. Bu bölümde temalara uygun olarak doğrudan alıntılarla öğretmen görüşleri sunulmuştur. Katılımcıların gerçek isimlerinin gizli tutulması için katılımcılar Katılımcı 1, Katılımcı 2... şeklinde ifade edilmiştir.

Öğretmenlerin Özel Okulda Çalışmayı Tercih Etme Üzerine Görüşleri

Katılımcıların verdiği cevaplara göre "öğretmenlerin özel okulda çalışmayı tercih etme sebepleri" teması işsiz kalma endişesi, meslekten uzaklaşmama isteği ve istedikleri şehirde çalışma imkânı şeklinde alt temalara ayrılmıştır. Öğretmenlerin çoğunun özel okulda çalışmayı tercih etme sebebi olarak, kamuya atanamamalarıyla oluşan işsiz kalma endişeleri ön plandadır. Bununla ilişkili olarak katılımcıların aslında özel okulda çalışmayı tercih etmedikleri ancak buna mecbur kaldıkları anlaşılmaktadır:

İsteyerek tercih ettiğim söylenemez. Kamuyu tercih ederdim, imkanım olsaydı, sınavı kazanabilseydim (Katılımcı 2).

Maalesef hayır. Hatta lisede söyle bir anım var: Dershaneye giderken dershanedeki öğretmenlerin çalışma temposunu görüyordum. Aynı şekilde özel okullara o zamanlar kolej diyorduk. Özel okullarda çalışan öğretmenlerin temposunu biliyordum. Dediğim tek şey şu olmuştu: "Asla öğretmen olmayacağım ve asla özel okulda çalışmayacağım." Bugün öğretmenim ve özel okulda çalışıyorum (Katılımcı 5).

Üniversitede okumuş olduğum bölüm nedeniyle. Birkaç yıl KPSS'ye hazırlandım ancak kamuya atanabilecek puanı alamadım. Daha sonra KPSS'ye çalışmayı bıraktım. Bu nedenle mecburen kendimi özele attım diyelim (Katılımcı 6).

Aslında amacım kamu öğretmeni olmaktı ama sınavlarda çok yüksek puan alamadığım için mecburiyetten özel okulda öğretmenlik yapıyorum. Geçimimi sağlamam gerekiyordu yani bir şekilde üniversitede okumuş olduğum bölümden para kazanmam gerektiği için özel okullarda öğretmenlik yapmaya başladım (Katılımcı 7).

Her eğitim fakültesi mezununun hayali olduğu gibi ben de öncelikli olarak kamu kurumuna atanmak istedim ancak arkasından mecburiyetten KPSS'de istediğim puanı alamayınca özel kurumlarda çalışmaya başladım. Bu bir zorunluluktan benim için (Katılımcı 9).

Atanamadığım için özel okulda çalışmayı tercih etmek zorunda kaldım isteyerek seçmedim tamamen kader beni oraya götürdü (Katılımcı 12).

Katılımcıların ilk tercihlerin kamuda çalışmak olduğu, bu nedenle gerekli sınavlara girdiği, sınavlardan atanmak için yeterli puanı alamadıkları için özel okulda çalışmayı tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Öğretmen olarak kamu kurumlarına atanabilmek için yapılan Kamu Personeli Seçme Sınavı (KPSS) sonucunda kadroya sınırlı sayıda öğretmen atanmaktadır. Atanamayan ve işsiz kalan öğretmenler için özel okullar alternatif bir

kapı olarak görülmektedir. Günümüzde özellikle öğretmenlik mesleğinde yaşanan işsizlik, öğretmenleri özel okullarda çalışmaya itmektedir. Katılımcılar işsiz kaldıklarında öğretmenlik mesleğinden de uzaklaşacakları endişesi taşımaktadırlar:

Mesleğimi seviyorum ve mesleğimden uzak kalmamak için özel kurumları mecburen tercih ediyorum (Katılımcı 2).

Katılımcıların çoğunluğu özel okullarda çalışmayı isteyerek seçmediklerini ifade etmişlerdir. Ancak özel okulda çalışmayı kendi isteğiyle tercih eden öğretmenler de vardır. Bu isteklerinin altında istedikleri şehirde çalışma imkânı ve özel okulda çalışan öğretmenlerin daha bilgili olduğu algısı bulunmaktadır.

Benim özel isteklerimden biri memleketimde çalışmaktı. Aslında bir özel okulda çalışmayı da kamu kurumunda da çalışabilirdim. Ama doğularda öğretmenlik yapmam gerekiyordu. Doğu bölgesine gitmek istemedim. Memleketimde kalmak istedim (Katılımcı 1).

Aslında ilk başlarda isteyerek tercih ettim. Çünkü özel okullarda öğretmenlik yapan öğretmenler bana daha bir bilgili gelirlerdi. Çalıştıkları okullar da daha nezih kurumlar kamu kurumlarına göre. Daha çok kendini geliştiren, özel derslerde aranan öğretmenler özel okul öğretmenleridir. Ancak iş yoğunluğundan dolayı tercih ettiğim için pişman olduğum zamanlar oluyor (Katılımcı 4).

Özellikle kamuya göre daha çok çaba gerektiriyor. Sürekli çalışmak ve öğrenmek zorundasın. Yenilemek zorundasın kendini (Katılımcı 6).

Özel okullarda çalışan öğretmenlerin çoğunun kamu okullarında çalışabilmek için girdikleri sınavdan yeterli puan almadıkları algısı bulunmaktadır. Buna rağmen öğretmenlerin mesleklerinde başarılarıyla ön plana çıktıkları, kendini geliştirmeye dönük çalışmalar içinde oldukları görülmektedir. Özel okullarda çalışan öğretmenlerin yaptıkları işte başarılı olmadıkları takdirde işlerine son verilmektedir. Kamuda çalışan öğretmenlerin ise işlerine devam edebilmeleri için sadece dersleri sırasında sınıfta bulunmayı sürdürmeleri yeterlidir. Öğretmenler için nitelikli bir değerlendirme sisteminin olmayışı, okulun işlevini yerine getirememesi sonuçlarını doğurmaktadır.

Öğretmenlerin Özel Okulda Çalışma Şartlarına İlişkin Görüşleri

Katılımcıların verdikleri cevaplara göre "öğretmenlerin özel okulda çalışma şartlarına ilişkin görüşleri" teması yaşanan zorluklar, öğretmenlik saygınlığını düşürücü şartlar, görev tanımı dışında yapılan işler, düşük ücret politikası ve olumlu bakış açısı şeklinde alt temalara ayrılmıştır. Katılımcılar özel okullarda çalışmanın zorluğu ve yoğunluğu üzerine düşüncelerini ifade etmişlerdir. Özel okullarda çalışmanın olumsuz şartlarını çarpıcı bir dille anlatan katılımcılar düşüncelerini aşağıdaki şekillerde açıklamışlardır:

Zorluğu var mı çok zorlukları var. ... Sadece öğretmenlik değil bakıcılık da yapmak zorundasın. Ben onu öğrendim. Sadece öğretmenlik yapmak yetmiyor. İnsanlara resmen yalakalık yapmak gerekiyor (Katılımcı 6).

Özel okullarda sekiz saatlik çalışma planları var. Yani sekiz saat çalışıyoruz ama bu sekiz saati dolu dolu yaşıyoruz tabii, canımız çıkıyor. Sabah sekizde başlıyoruz akşam dört buçuğa kadar bazen hiç oturmadan çalıştığımız günler oluyor. Haftada üç kez nöbet tutuyoruz mesela, benim haftada üç gün nöbetim var (Katılımcı 10).

Özel okullar genel anlamda öğretmen için ağır şartlardan oluşur. Mesai kavramınız yok. Asluna bakarsanız veliler biraz daha insanın üstüne gelmeyi çok sever. Geceleri, hafta sonları istedikleri zaman sizi telefonla ararlar. Tam bir mesai kavramı aslında yoktur. Sabah sekiz akşam beş, boş dersimiz yok denecek kadar az, boş gün ayarlatmak, derslerimizi bir araya toplatma yok. Genel anlamda kamuya göre çok daha zor şartlarda çalışıyoruz (Katılımcı 8).

Genel olarak baktığımız zaman çalışma şartlarımız kamuda çalışan öğretmenlerimize göre çok çok düşük. Biz burada ırgat işçi gibi çalışıyoruz (Katılımcı 11).

Öğretmenin toplumdaki saygınlığı, ona verilen değer bir ölçüsüdür. Kendine değer verilmediğini düşünen kişiler, zamanla özgüven eksikliği hissetmeye başlamaktadır. Yaptıkları işte motivasyon kayıpları yaşamaktadır. Öğretmenin motivasyon düşüklüğü, işine yeterince sarılamaması öğrencilere ve dolayısıyla

yine topluma zarar vermektedir. Eğitim kurumlarında fabrikalarda olduğu gibi makineler değil, insanlar ön plandadır. Yapılan işten olumlu sonuç alınması için çalışanların mutlu, huzurlu ve enerjik olmaları önem taşımaktadır. Yorgun, endişeli ve değersiz hissettiklerinde öğretmenler yaptıkları işte verimli olamazlar (Alıç, 1996). Özel okullarda çalışma koşullarının öğretmenin saygınlığını düşürdüğüne yönelik görüşler bulunmaktadır:

Bence hiç öğretmen gibi değilim. Hak ettikleri saygıyı görmüyorlar kimse tarafından. Tamamen amele ve işçi konumundalar. Verilen ücretler zaten az, hak ettikleri ücretleri zaten almıyorlar. Yeterli saygıyı da görmüyorlar. Hem veliler tarafından hem de okul yöneticileri tarafından (Katılımcı 6).

Çalışılan okula göre bu değişir genel olarak ama öğretmenlerin hak ettikleri çalışma şartlarında olduklarını düşünmüyorum. Öğretmenlerin yaptıkları çalışmalar açısından özellikle yaptıkları etkinlikler karşısında değerli olduklarının öğretmenlere hissettirmedeğini düşünüyorum (Katılımcı 7).

Katılımcılar çoğunlukla özel okullarda çalışma şartlarına olumsuz açılardan yaklaşmışlardır. Ancak özel okullarda çalışmanın zorluğunun öğretmene katkıları olduğu yönünde düşünceleri olan katılımcı, duruma olumlu açıdan yaklaşmıştır. Ayrıca kamu okullarıyla karşılaştırma sonucu özel okul çalışma şartlarının daha olumlu olduğunu düşünen katılımcılar da bulunmaktadır:

Özel okullarda öğretmenlik yapmak gerçekten meşakkatli bir süreç. Herkesin bunu yapamayacağını düşünüyorum. Ama hedefleri olan, gerçekten iyi bir eğitim aldığını düşünen ve öğretmenlik alanında yükselmek isteyen öğretmenlerin de tercih etmek istediği bir yer haline gelebilir özel okullar. Çünkü özel okulda öğretmenlik yapmak demek; sürekli etkin olmak demek, sürekli proje geliştirmek demek ve sürekli velilerle samimi bir şekilde iletişim kurmak demek ve bunları bir gün içinde her saate sığdırmanız gerekiyor. Bu yüzden zor ama öğretmenliğin esas yapıldığı kurumlar olarak görüyorum ben özel okulları (Katılımcı 1).

Aslında şuan kamuyla özel okul arasında çok fark olmadığını düşünüyorum. Çünkü kamuda artık sözleşmeli sisteme geçildi. Altı sene gittiğiniz yerde kalma zorunluluğunuz var kadroya geçmek için. Önceden kesinlikle kamu daha şanslıydı derdim ama şuan bir yerde kadroya geçmek için kötü bir yerde altı sene kalmak ne kadar doğru bir tercihtir ondan çok emin değilim (Katılımcı 2).

Geleceğimize yön veren öğretmenlerin özel okullarda çalışma şartlarını ifade ederlerken olumsuzluklara daha çok değindikleri görülmektedir. Olumsuzlukların altında yatan nedenler sorgulandığında ise öğretmenlerin görev tanımını dışında işler yaptıkları ifade edilmiştir:

Atölyelerin tüm temizliğini ben yapmak zorundayım. Aynı gün bana nöbet yazıldığı zaman her şeye yetişmek inanılmaz zor oluyor. O günlerde sadece on dakikalık yemek aralarında oturabiliyorum. Yemekten sonra tekrar oturduğumda evde oluyorum zaten (Katılımcı 2).

Velilerle hafta sonları yaptığımız kahvaltılar, bazı hafta sonu etkinlikleri, öğrencileri el üstünde tuttuğumuzu cümle aleme göstermek için mecburen götürdüğümüz piknikler, şehir dışı gezileri ve bunların özellikle zorunlu bir şekilde yapılması bizi cidden üzüyor. Çünkü eşimizle çoluk çocuğumuzla vakit geçirmeyi çoğu zaman bu görev tanımımız dışındaki işler nedeniyle erteliyoruz (Katılımcı 4).

Katılımcıların hem okulda hem de okul dışında mesai saati olgusu olmaksızın çalıştıklarını ifade ettikleri görülmektedir. Ayrıca öğrencilerle ilgilenme boyutunda kendilerini bakıcı olarak nitelendirmeleri yaptıkları işe bakış açılarını çarpıcı şekilde yansıtmaktadır:

Özel okulda özellikle idare öyle bir sorumluluk veriyor ki, anne baba gibi hatta anne babadan daha da öte olmamızı istiyorlar. Nerdeyse yakında yemeklerini öğrencilerin ağızlarına vereceğiz. O konuma kadar geldik en sonunda (Katılımcı 5).

Çocuklara bakıcılık yapıyoruz. Öğretmen bazen bakıcılık da yapmalı ama ailenin yapması gerekenleri de öğretmen yapıyor maalesef. Benim kendi düşünceme göre bizim okulumuzdaki öğrencilerin çoğunun ailesi onları başlarından atmak için özel okullara gönderiyorlar. Özel okullara para verdikleri

İçin de bizim çocuklarına bakıcılık yapmamızı istiyorlar. Her türlü ihtiyaçlarını gidermemizi istiyorlar. Ama bu düşünce hem çocuk için hem de öğretmen için çok sakıncalı (Katılımcı 6).

Katılımcıların yoğun çalıştıklarını vurgulamalarının yanında çoğunluğunun çalışmaları karşılığında aldıkları ücreti de düşük buldukları görülmüştür. Ayrıca katılımcılar mesai saatleri dışında yapılması istenen faaliyetlerden de ek ücret almadıklarını belirtmişlerdir. Bu konuda görüşleri aşağıdaki gibi ifade etmişlerdir:

Emeğinin karşılığını özel okulda çalışan hiç bir öğretmen almıyor. Çünkü az önce de bahsettiğim gibi görev tanımınızın dışında birçok şeyle uğraşıyorsunuz. Çoğunun mesai saatinin içinde yapmıyorsunuz. Yaptıklarınızın çoğu ücrete tabi tutulmuyor. Anlaştığınız fiyat neyse o şekilde bir ücret alıyorsunuz. Keşke verilen emeğin karşılığını alabilsek (Katılımcı 2).

Özel okullarda çalışan öğretmen arkadaşlarımızın aldıkları maaş itibarıyla çok da memnun olduklarını söyleyemem. Maddi olarak sıkıntı çekmektedirler, bunu uzun yıllar kendimden tecrübe ederek söylüyorum. Bunun dışında mesai saati uygulaması sebebiyle sabahtan akşama kadar okulda bulunmak zorundayız, hatta mesai saati dışındaki çalışmalarımız için aldığımız hiçbir ücret yok (Katılımcı 9).

Aldığımız ücret bence deveye kulak yani gerçekten yaptığımız işe göre aldığımız ücret çok az ve özel sektörde bu özel okulların ne kadar çok para kazandıklarını biliyoruz. Bir öğrencinin buradaki yıllık getirisi 28-30.000 TL gibi fiyatlandırmalar oluyor. Bir öğrenciden bu kadar para alıyorlar ama öğretmene geldiğinde bu paranın onda biri bile bazen verilmiyor. O yüzden üzücü hak ettiğimizi alamadığımızı düşünüyorum (Katılımcı 10).

Türkiye’de öğretmenlerin işsizlik oranları yıldan yıla artmaktadır. Bununla birlikte öğretmen yetiştiren eğitim fakülteleri de her yıl çok sayıda mezun vermeye devam etmektedir (Eşme, 2009). Öğretmen adaylarının sayısı artınca özel öğretim kurumları da düşük maaşla öğretmen çalıştırma imkanı elde etmektedir. Aynı işi daha düşük maaşla yapmayı kabul eden öğretmen işe alınmaktadır.

Öğretmenlerin Veli ve Okul Yönetimi İle İlişkilerine Yönelik Görüşleri

Katılımcıların verdiği cevaplara göre “öğretmenlerin veli ve okul yönetimi ile ilişkilerine yönelik görüşleri” teması veli memnuniyet politikaları ve güvensizliğe dayalı öğretmen-okul yönetimi ilişkileri alt temalarına ayrılarak incelenmiştir. Öğretmenlerin özel öğretim kurumlarında en önemli sorun olarak ifade ettikleri velilerin okuldan yüksek beklentileridir. Kurumların insan yetiştirme politikaları geliştirmek yerine veli memnuniyet politikaları üzerine şekillendiğini belirten katılımcılar, bu durumu aşağıdaki ifadeleriyle açıklamışlardır:

Velilerin çok farklı beklentileri olabiliyor sizden. Bazıları evlerine gelmemizi ve daha yakından özel bir iletişimimiz olsun istiyor. Öğrenciler için değişik taleplerde bulunuyorlar. Çok fazla para ödediklerini söylüyorlar ve okula ödedikleri bu para karşılığında sizi bile satın aldıklarını sanıyorlar (Katılımcı 1).

...Özel kurumlarda veli, parasını veriyorum diye çocuğun her şeyiyle ilgilenmemizi bekliyor. Kendi sorumluluklarını dahi bizim yapmamızı bekliyorlar. İşte mesela altıncı sınıfa giden bir çocuk diyelim. Hani sınıf öğretmenine öğrencinin şu eşyasını okul çıkışında çantasına koyun gibi mesajlar gelebiliyor (Katılımcı 2).

Her veli şunu istiyor: Sanki sadece onların öğrencisi var. Bir öğretmenin sadece kendi çocuğuyla ilgilenmesi gerekiyormuş gibi. Halbuki bir sınıfta toplam dört sınıftan mesulsen 70-80 tane öğrencin var. Her veli kendi çocuğunun özel olduğunu, bir tek onların özel ilgiye ihtiyacı olduğunu düşünüyor. Bu da veliyle iletişimde bir noktada tıkanıklık oluşturuyor... (Katılımcı 5).

Özel öğretim kurumlarından velilerin beklentileri öğretmenlerin öğrenciyle yakından ilgilenmelerinin yanında, öğrencinin başarılı veya başarısız olma durumunu göz ardı ederek sınavlardan yüksek puan almasını talep ettikleri katılımcıların yaşadıkları deneyimlerden anlaşılmaktadır:

Bir velimiz öğrencisinin çok daha yüksek puanlar alabileceğini düşünerek bizim sınavlarda verdiğimiz puanları beğenmiyordu ve çocuğunun dersine giren öğretmenleri okul yönetimine şikayet ediyordu. Neymiş efendim biz sınav sorularını öğrencilere vermek zorundaymışız o zaman biz niye sınav yapalım ki bu çocuklara? (Katılımcı 6)

Sekizinci sınıflarla çalıştığım zamanlarda şöyle bir sorun yaşamıştım: veliler ve okul yönetimi benden sınav kağıtlarını değiştirmemi istediler, yani sınav kağıtlarındaki öğrencilerin notlarını değiştirmemi istediler. Notu tamamen değiştirirsiniz o sorun değil ama çocuğun kağıdına tamamen kendi el yazınızla öğrencilerin aldıkları notların yarısına kadar çok puan eklememe ve öğrencinin de alması gereken puanın daha fazlasını almasını benden talep ettiler ve ben buna karşı çıktım (Katılımcı 10).

Öğrencilerin liselere geçiş sisteminde uygulanan merkezi sınavlarda eşit puan alan öğrencilerin istediği liseye yerleştirilmesi için mezun olduğu okuldaki okul başarı puanı kriterinin göz önünde bulundurulması gerektiği bilinmektedir (MEB, 2018). Böyle bir durumda özel okuldaki bir öğrencinin, kamu okullarındaki öğrenciye göre ailesinin maddi anlamdaki üstünlüğü, öğrencinin hak etmediği bir başarı üstünlüğüne dönüşecektir. Bu dönüşüm hakkaniyet kavramının sorgulanmasının gerekliliğini doğurmaktadır.

Velilerin öğretmenlerden beklentilerinin yanı sıra okul yönetimi de öğretmenlerden yüksek performans beklemektedir. Katılımcıların okul yönetimi ile ilgili ilişkileri sorgulandığında özel öğretim kurumlarında öğretmenlerle okul yönetimi arasında güven üzerine kurulu bir ilişki olmadığı anlaşılmaktadır:

Okul yönetimi bize karşı aslında çok güler yüzlü. Çok sevimli bir tablo sergiliyor. ...Ama tabii bu samimi tablonun arkası da var. Aynen buz dağının görünmeyen yüzü gibi anlaşma dönemi geldiğinde onların bambaşka yüzleriyle tanışıyorsunuz. Bu şekilde bizim okulumuzda uyarı yapılmaz, yıl içerisinde her insanın yapabileceği gibi bazı hatalar yapmış olabiliyoruz ancak bu hatalar bize dönüt olarak sunulmuyor. Sürekli izleniyoruz. Bizi sürekli idarecilerin izlediğini hissediyoruz. Özellikle sınıflarımızdan, çünkü sınıflarımızın kapısında camlar var (Katılımcı 1).

Bazen de idareciler öğrencinin yanında öğretmenleri azarlayabiliyorlardı. Bu davranış hiç etik değil. Çünkü çocuklar üzerinde de etki kuruyorsunuz o saatten sonra. Çocuk direk sizi niye azarlıyorlar siz suçlu değilsiniz dediğinde verecek cevabınız olmuyor (Katılımcı 2).

Okul idaremi çok iyi anlayışlı olduğu noktalar var ama arkalarından söylediğimiz sözler farklı, takındığımız maske farklı. Ne yazık ki bu da iş kaybetme korkusundan. Sonuçta sözleşme onların eline bakıyor. Yanlarında her şeye itiraz edemiyorsun ya da hakkını savunamıyorsun. Savunduğun zamanlarda yaptırımlarla karşılaşıyorsun (Katılımcı 5).

Ben ilk başta yeniydim pek olumsuz durumları hissetmiyordum. Ancak her şey benim zannettiğim gibi değilmiş. Söylenenlerle yapılanların aynı olmadığını gördüm. Yavaş yavaş okul yönetiminin gerçek yüzünü görmeye başladım (Katılımcı 6).

Okul yöneticilerinin kurumlarındaki örgütsel amaçları gerçekleştirirken öğretmenlerle iletişimi saygı ve güven üzerine kurması gerekmektedir. Öğretmenlerin kişisel beklentileri okul yöneticileri tarafından sağlanmazsa kurumda öğretmenleri motive eden bir ortam kurulamaz. Bu durumda sistemin başarısında düşüş meydana gelebilir (Ünal, 1991). Katılımcıların ifadelerine göre, özel öğretim kurumlarında öğretmen-veli-okul yönetimi ilişkilerde öğretmenlerin fedakarlık gösteren, yorulan, suçlanan, yine de çalışmak zorunda olan bir profil sergilediği görülmüştür. Ancak bu durumun zamanla okul başarısına olumsuz yansımalarının olması beklenmektedir.

Öğretmenlerin Özel Okullarda Yapılan Sözleşmelere ve Gelecek Planlarına İlişkin Görüşleri

"Öğretmenlerin özel okullarda yapılan sözleşmelere ve gelecek planlarına ilişkin görüşleri" teması gelecek kaygısı ve belirsizlik alt temalarına ayrılarak incelenmiştir. Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği'nde "4857 sayılı İş Kanununun hükümlerine göre kurucu veya kurucu temsilcileri ile eğitim personeli arasındaki iş sözleşmelerinin en az bir yıl süreli olarak yapılması" maddesine göre öğretmenlerle her yıl sözleşme

yapılmaktadır (MEB, 2018). Bu sözleşmelerin her yıl yapılması, öğretmenlerin gelecek planları yapması yönünde bir engel olarak görülmektedir. Katılımcıların gelecek kaygıları üzerine paylaşımları bulunmaktadır:

En büyük sorunumuz sözleşme stresi. Tabii ki de sözleşmem yapılacak mı, bu okulda devam edebilecek miyim etmeyecek miyim, sözleşmemi yenilemezlerse yeni bir iş bulabilecek miyim, maaş konusunda anlaşılabilir miyim, tazminatımı eğer işten çıkarılırsam alabilecek miyim gibi sorular hep aklımızda. ...Gelecek kaygımız var, borcun altına istediğimiz zaman giremiyoruz. Bir sonraki sene acaba bu maaşım devam edebilecek mi diye insan kendine soruyor (Katılımcı 12).

Sözleşme dönemi genellikle nisan mayıs gibi başlıyor özel okullarda. Nisan ayından itibaren biz duygusal anlamda bir kopuş yaşıyoruz. Çok büyük bir stres üzerimizde, çok büyük bir kayıp oluyor. Çünkü okul yönetimi bir sene boyunca bizim hakkımızda tutanaklar tutuyor. Öğrencilere anketler yapıyor, rehber öğretmenlerle toplantı yapıyorlar. Bunlardan alınan sonuçlara göre değerlendirme yapıyor öğretmen hakkında (Katılımcı 10).

Bir insanın başına gelebilecek en karmaşık duyguları yaşıyorum sözleşme zamanlarında. Her sene çocuğunuzun rızksız kalmasını düşünüyorsunuz. Her sene gelecekle ilgili korkular ve endişeler duyuyorsunuz. Her sene acaba ne olur diye düşünüyorsunuz. Anlaşmaya girdiğinizde o girdiğiniz kapıdan çıkarken tatmin olmama duygusu hiçbir şeye benzemiyor. Sözleşmeyi yenilemeye giderken dualarla gidiyorsunuz ama söyleyeceğiniz hiçbir şeyi söyleyemiyorsunuz. Haklarınızı savunamıyorsunuz, çünkü bir sene sonra tekrar bu kapıya girme arzunuz daha ağır basıyor (Katılımcı 9).

Sözleşme zamanlarında yaşadıkları deneyimleri paylaşan katılımcıların içinde bulunduğu stresin ve sonucunda oluşan gelecek kaygısının boyutunu açıklamaktadır:

Ben özellikle bu son sene yaşadığımız olumsuz durum karşısında yıkıldım. Bir arkadaşımın sebepsiz yere okuldan ayrılması, yani idaremizin o arkadaşımızı ayırması, hepimiz için çok olumsuz oldu. Çünkü o okuldan atıldı ve ardından sözleşme yenilemeye ben girdim. Söyleyecek hiçbir sözüm kalmadı çünkü moralim çok bozulmuştu. Hiçbir talebim olamadı. Tam da idarenin istediği şey buydu (Katılımcı 8).

En yakın yaşadığım deneyim işten çıkarılmam oldu. Ben kendimle ilgili sene boyunca hiçbir şekilde olumsuz bir şey duymadım. Hiçbir uyarı idaremden almadım. Velilerle ve öğrencilerle ilgili hiçbir olumsuz tutum ve davranış bulunmamasına rağmen, performansımın yeterli olmadığı söylenerek ve özverili bir çalışmanın içerisinde bulunmadığım iddia edilerek ve velilerden gelen şikayetler neden olarak gösterilip anlamsız bir şekilde işten çıkarıldım. Hayatımda yaşadığım en büyük şoktu, seneye ne yapacaktım, borçlarımı kim ödeyecekti, çocuğumun karnını nasıl doyuracaktım? Berbat oldum (Katılımcı 12).

Kişilerin çalışma istekleri karşısında işsiz kalmaları umutsuzluk, çaresizlik duyguları sonucunda depresyon eğilimleri oluşturmaktadır. İşsiz bireylerin hayatı anlamsız, yaşamaya değer görmeme gibi düşüncelere sahip olduğu bilinmektedir (Üngören ve Ehtiyar, 2009). Özel öğretim kurumlarında öğretmenlerin her an işsiz kalma düşüncesi taşıdıkları, sözleşme yapamadıklarında yaşadıkları duygusal çöküntünün gelecek kaygıları oluşturduğu katılımcıların ifadelerinden açıkça anlaşılmaktadır. Katılımcılardan bazıları evlilik, çocuk sahibi olma gibi isteklerinin bile sözleşmeler tarafından şekillendirildiğini, daha da kötüsü engellendiğini ileri sürmektedir:

Bir çocuk sahibi olmak için bile planlamayı kesinlikle özel okula göre yapmanız gerekiyor. Bizim şöyle bir esprimiz vardır arkadaşlar arasında. Özel okul çocuğu doğurman gerekiyor şeklinde. Özel okul çocuğu nasıldır? Eylül ekim aylarında hamile kalıp mayıs ayında çocuk dünyaya getirecek şekilde ayarlamamız gerekiyor. Çünkü eğer bu şekilde ayarlamazsanız hamilelik, işsiz kaldığınızın bir göstergesidir (Katılımcı 1).

Ben şuan evlenmeyi düşünüyorum ama diken üstündeyim yani ne olacak ben de bilmiyorum. Gelecek için şuan pek bir şey düşünemiyorum. Sözleşmem karar verecek evlenip evlenmeyeceğime (Katılımcı 11).

Şuan bekârim, bu yılki sözleşmeye göre evlenmeyi düşünüyorum. Okulda çalışıp evli olan, çocuk sahibi olmaya çalışan arkadaşlarıma baktığımda hamile kalma düşüncesi bile çok sıkıntılı okul yüzünden. Hamile kalırsam beni okuldan çıkartırlar mı, sonra okula geri alırlar mı, süt izni verirler mi, maaşımı keserler mi gibi sorularla baş başa kalıyorlar (Katılımcı 5).

Katılımcıların ifade ettiklerine göre, özel öğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin geleceğe yönelik plan yapamaması, hayatlarında tüm adımları atarken sözleşmeyi mutlaka göz önünde bulundurmaları, özel okulların yıpratıcı çalışma şartlarını gözler önüne sermektedir. Hayatlarının en stresli süreçleri olarak değerlendirdikleri sözleşme zamanlarının her yıl tekrarlanması onlarda düzenli ve garantili bir işe sahip olmadıkları duygusu oluşturmaktadır. İnsan yetiştiren öğretmenlerin sözleşme stresleri, işten çıkarıldıklarında yaşadıkları duygusal bunalımlar, gelecek kaygıları zamanla toplumsal sağlığı dahi olumsuz yönde etkileyecektir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Özel okulda çalışan öğretmenlerin çalışma şartları ve gelecek kaygıları ile ilgili görüşleri (i) özel okulda çalışmayı tercih etme sebepleri, (ii) özel okulda öğretmenlerin çalışma şartları, (iii) okul yönetimi-veli-öğretmen iletişimi, (iv) öğretmenlerin gelecek kaygıları şeklinde temalara ayrılmıştır. Bu bölümde temalara uygun olarak doğrudan alıntılarla öğretmen görüşleri sunulmuştur. Katılımcıların gerçek isimlerinin gizli tutulması için katılımcılar Katılımcı 1, Katılımcı 2... şeklinde ifade edilmiştir.

Öğretmenlerin Özel Okulda Çalışmayı Tercih Etme Üzerine Görüşleri

Katılımcıların verdiği cevaplara göre “öğretmenlerin özel okulda çalışmayı tercih etme sebepleri” teması işsiz kalma endişesi, meslekten uzaklaşmama isteği ve istedikleri şehirde çalışma imkânı şeklinde alt temalara ayrılmıştır. Öğretmenlerin çoğunun özel okulda çalışmayı tercih etme sebebi olarak, kamuya atanamalarıyla oluşan işsiz kalma endişeleri ön plandadır. Bununla ilişkili olarak katılımcıların aslında özel okulda çalışmayı tercih etmedikleri ancak buna mecbur kaldıkları anlaşılmaktadır:

İsteyerek tercih ettiğim söylenemez. Kamuyu tercih ederdim, imkanım olsaydı, sınavı kazanabilseydim (Katılımcı 2).

Maalesef hayır. Hatta lisede söyle bir anım var: Dershaneye giderken dershanedeki öğretmenlerin çalışma temposunu görüyordum. Aynı şekilde özel okullara o zamanlar kolej diyorduk. Özel okullarda çalışan öğretmenlerin temposunu biliyordum. Dediğim tek şey şu olmuştu: “Asla öğretmen olmayacağım ve asla özel okulda çalışmayacağım.” Bugün öğretmenim ve özel okulda çalışıyorum (Katılımcı 5).

Üniversitede okumuş olduğum bölüm nedeniyle. Birkaç yıl KPSS'ye hazırlandım ancak kamuya atanabilecek puanı alamadım. Daha sonra KPSS ye çalışmayı bıraktım. Bu nedenle mecburen kendimi özele attım diyelim (Katılımcı 6).

Aslında amacım kamu öğretmeni olmaktı ama sınavlarda çok yüksek puan alamadığım için mecburiyetten özel okulda öğretmenlik yapıyorum. Geçimimi sağlamam gerekiyordu yani bir şekilde üniversitede okumuş olduğum bölümden para kazanmam gerektiği için özel okullarda öğretmenlik yapmaya başladım (Katılımcı 7).

Her eğitim fakültesi mezununun hayali olduğu gibi ben de öncelikli olarak kamu kurumuna atanmak istedim ancak arkasından mecburiyetten KPSS'de istediğim puanı alamayınca özel kurumlarda çalışmaya başladım. Bu bir zorunluluktan benim için (Katılımcı 9).

Atanamadığım için özel okulda çalışmayı tercih etmek zorunda kaldım isteyerek seçmedim tamamen kader beni oraya götürdü (Katılımcı 12).

Katılımcıların ilk tercihlerin kamuda çalışmak olduğu, bu nedenle gerekli sınavlara girdiği, sınavlardan atanmak için yeterli puanı alamadıkları için özel okulda çalışmayı tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Öğretmen olarak kamu kurumlarına atanabilmek için yapılan Kamu Personeli Seçme Sınavı (KPSS) sonucunda kadroya sınırlı sayıda öğretmen atanmaktadır. Atanamayan ve işsiz kalan öğretmenler için özel okullar alternatif bir kapı olarak görülmektedir. Günümüzde özellikle öğretmenlik mesleğinde yaşanan işsizlik, öğretmenleri özel okullarda çalışmaya itmektedir. Katılımcılar işsiz kaldıklarında öğretmenlik mesleğinden de uzaklaşacakları endişesi taşımaktadırlar:

Mesleğimi seviyorum ve mesleğimden uzak kalmamak için özel kurumları mecburen tercih ediyorum (Katılımcı 2).

Katılımcıların çoğunluğu özel okullarda çalışmayı isteyerek seçmediklerini ifade etmişlerdir. Ancak özel okulda çalışmayı kendi isteğiyle tercih eden öğretmenler de vardır. Bu isteklerinin altında istedikleri şehirde çalışma imkânı ve özel okulda çalışan öğretmenlerin daha bilgili olduğu algısı bulunmaktadır.

Benim özel isteklerimden biri memleketimde çalışmaktı. Aslında bir özel okulda çalışmayıp da kamu kurumunda da çalışabilirdim. Ama doğularda öğretmenlik yapmam gerekiyordu. Doğu bölgesine gitmek istemedim. Memleketimde kalmak istedim (Katılımcı 1).

Aslında ilk başlarda isteyerek tercih ettim. Çünkü özel okullarda öğretmenlik yapan öğretmenler bana daha bir bilgili gelirlerdi. Çalıştıkları okullar da daha nezih kurumlar kamu kurumlarına göre. Daha çok kendini geliştiren, özel derslerde aranan öğretmenler özel okul öğretmenleridir. Ancak iş yoğunluğundan dolayı tercih ettiğim için pişman olduğum zamanlar oluyor (Katılımcı 4).

Özellikle kamuya göre daha çok çaba gerektiriyor. Sürekli çalışmak ve öğrenmek zorundasın. Yenilemek zorundasın kendini (Katılımcı 6).

Özel okullarda çalışan öğretmenlerin çoğunun kamu okullarında çalışabilmek için girdikleri sınavdan yeterli puan almadıkları algısı bulunmaktadır. Buna rağmen öğretmenlerin mesleklerinde başarılarıyla ön plana çıktıkları, kendini geliştirmeye dönük çalışmalar içinde oldukları görülmektedir. Özel okullarda çalışan öğretmenlerin yaptıkları işte başarılı olmadıkları takdirde işlerine son verilmektedir. Kamuda çalışan öğretmenlerin ise işlerine devam edebilmeleri için sadece dersleri sırasında sınıfta bulunmayı sürdürmeleri yeterlidir. Öğretmenler için nitelikli bir değerlendirme sisteminin olmayışı, okulun işlevini yerine getirememesi sonuçlarını doğurmaktadır.

Öğretmenlerin Özel Okulda Çalışma Şartlarına İlişkin Görüşleri

Katılımcıların verdikleri cevaplara göre "öğretmenlerin özel okulda çalışma şartlarına ilişkin görüşleri" teması yaşanan zorluklar, öğretmenlik saygınlığını düşürücü şartlar, görev tanımı dışında yapılan işler, düşük ücret politikası ve olumlu bakış açısı şeklinde alt temalara ayrılmıştır. Katılımcılar özel okullarda çalışmanın zorluğu ve yoğunluğu üzerine düşüncelerini ifade etmişlerdir. Özel okullarda çalışmanın olumsuz şartlarını çarpıcı bir dille anlatan katılımcılar düşüncelerini aşağıdaki şekillerde açıklamışlardır:

Zorluğu var mı çok zorlukları var. ... Sadece öğretmenlik değil bakıcılık da yapmak zorundasın. Ben onu öğrendim. Sadece öğretmenlik yapmak yetmiyor. İnsanlara resmen yalakalık yapmak gerekiyor (Katılımcı 6).

Özel okullarda sekiz saatlik çalışma planları var. Yani sekiz saat çalışıyoruz ama bu sekiz saati dolu dolu yaşıyoruz tabi, canımız çıkıyor. Sabah sekizde başlıyoruz akşam dört buçuğa kadar bazen hiç oturmadan çalıştığımız günler oluyor. Haftada üç kez nöbet tutuyoruz mesela, benim haftada üç gün nöbetim var (Katılımcı 10).

Özel okullar genel anlamda öğretmen için ağır şartlardan oluşur. Mesai kavramınız yok. Aslına bakarsanız veliler biraz daha insanın üstüne gelmeyi çok sever. Geceleri, hafta sonları istedikleri zaman sizi telefonla ararlar. Tam bir mesai kavramı aslında yoktur. Sabah sekiz akşam beş, boş dersimiz yok denecek kadar az, boş gün ayarlatmak, derslerimizi bir araya toplatma yok. Genel anlamda kamuya göre çok daha zor şartlarda çalışıyoruz (Katılımcı 8).

Genel olarak baktığımız zaman çalışma şartlarımız kamuda çalışan öğretmenlerimize göre çok çok düşük. Biz burada ırgat işçi gibi çalışıyoruz (Katılımcı 11).

Öğretmenin toplumdaki saygınlığı, ona verilen değer bir ölçüsüdür. Kendine değer verilmediğini düşünen kişiler, zamanla özgüven eksikliği hissetmeye başlamaktadır. Yaptıkları işte motivasyon kayıpları yaşamaktadır. Öğretmenin motivasyon düşüklüğü, işine yeterince sarılamaması öğrencilere ve dolayısıyla yine topluma zarar vermektedir. Eğitim kurumlarında fabrikalarda olduğu gibi makineler değil, insanlar ön plandadır. Yapılan işten olumlu sonuç alınması için çalışanların mutlu, huzurlu ve enerjik olmaları önem taşımaktadır. Yorgun, endişeli ve değersiz hissettiklerinde öğretmenler yaptıkları işte verimli olamazlar (Alıç, 1996). Özel okullarda çalışma koşullarının öğretmenin saygınlığını düşürdüğüne yönelik görüşler bulunmaktadır:

Bence hiç öğretmen gibi değilim. Hak ettikleri saygıyı görmüyorlar kimse tarafından. Tamamen amele ve işçi konumundalar. Verilen ücretler zaten az, hak ettikleri ücretleri zaten almıyorlar. Yeterli saygıyı da görmüyorlar. Hem veliler tarafından hem de okul yöneticileri tarafından (Katılımcı 6).

Çalışılan okula göre bu değişir genel olarak ama öğretmenlerin hak ettikleri çalışma şartlarında olduklarını düşünmüyorum. Öğretmenlerin yaptıkları çalışmalar açısından özellikle yaptıkları etkinlikler karşısında değerli olduklarının öğretmenlere hissettirmediklerini düşünüyorum (Katılımcı 7).

Katılımcılar çoğunlukla özel okullarda çalışma şartlarına olumsuz açılardan yaklaşmışlardır. Ancak özel okullarda çalışmanın zorluğunun öğretmene katkıları olduğu yönünde düşünceleri olan katılımcı, duruma olumlu açıdan yaklaşmıştır. Ayrıca kamu okullarıyla karşılaştırma sonucu özel okul çalışma şartlarının daha olumlu olduğunu düşünen katılımcılar da bulunmaktadır:

Özel okullarda öğretmenlik yapmak gerçekten meşakkatli bir süreç. Herkesin bunu yapamayacağını düşünüyorum. Ama hedefleri olan, gerçekten iyi bir eğitim aldığını düşünen ve öğretmenlik alanında yükselmek isteyen öğretmenlerin de tercih etmek istediği bir yer haline gelebilir özel okullar. Çünkü özel okulda öğretmenlik yapmak demek; sürekli etkin olmak demek, sürekli proje geliştirmek demek ve sürekli velilerle samimi bir şekilde iletişim kurmak demek ve bunları bir gün içinde her saate sığdırmanız gerekiyor. Bu yüzden zor ama öğretmenliğin esas yapıldığı kurumlar olarak görüyorum ben özel okulları (Katılımcı 1).

Aslında şuan kamuyla özel okul arasında çok fark olmadığını düşünüyorum. Çünkü kamuda artık sözleşmeli sisteme geçildi. Altı sene gittiğiniz yerde kalma zorunluluğunuz var kadroya geçmek için. Önceden kesinlikle kamu daha şanslıydı derdim ama şuan bir yerde kadroya geçmek için kötü bir yerde altı sene kalmak ne kadar doğru bir tercihtir ondan çok emin değilim (Katılımcı 2).

Geleceğimize yön veren öğretmenlerin özel okullarda çalışma şartlarını ifade ederlerken olumsuzluklara daha çok değindikleri görülmektedir. Olumsuzlukların altında yatan nedenler sorgulandığında ise öğretmenlerin görev tanımını dışında işler yaptıkları ifade edilmiştir:

Atölyelerin tüm temizliğini ben yapmak zorundayım. Aynı gün bana nöbet yazıldığı zaman her şeye yetişmek inanılmaz zor oluyor. O günlerde sadece on dakikalık yemek aralarında oturabiliyorum. Yemekten sonra tekrar oturduğumda evde oluyorum zaten (Katılımcı 2).

Velilerle hafta sonları yaptığımız kahvaltılar, bazı hafta sonu etkinlikleri, öğrencileri el üstünde tuttuğumuzu cümle aleme göstermek için mecburen götürdüğümüz piknikler, şehir dışı gezileri ve bunların özellikle zorunlu bir şekilde yaptırılması bizi cidden üzüyor. Çünkü eşimle çoluk çocuğumuzla vakit geçirmeyi çoğu zaman bu görev tanumumuz dışındaki işler nedeniyle erteliyoruz (Katılımcı 4).

Katılımcıların hem okulda hem de okul dışında mesai saati olgusu olmaksızın çalıştıklarını ifade ettikleri görülmektedir. Ayrıca öğrencilerle ilgilenme boyutunda kendilerini bakıcı olarak nitelendirmeleri yaptıkları işe bakış açılarını çarpıcı şekilde yansıtmaktadır:

Özel okulda özellikle idare öyle bir sorumluluk veriyor ki, anne baba gibi hatta anne babadan daha da öte olmamızı istiyorlar. Nerdeyse yakında yemeklerini öğrencilerin ağızlarına vereceğiz. O konuma kadar geldik en sonunda (Katılımcı 5).

Çocuklara bakıcılık yapıyoruz. Öğretmen bazen bakıcılık da yapmalı ama ailenin yapması gerekenleri de öğretmen yapıyor maalesef. Benim kendi düşünceme göre bizim okulumuzdaki öğrencilerin çoğunun ailesi onları başlarından atmak için özel okullara gönderiyorlar. Özel okullara para verdikleri için de bizim çocuklarına bakıcılık yapmamızı istiyorlar. Her türlü ihtiyaçlarını gidermemizi istiyorlar. Ama bu düşünce hem çocuk için hem de öğretmen için çok sakıncalı (Katılımcı 6).

Katılımcıların yoğun çalıştıklarını vurgulamalarının yanında çoğunluğunun çalışmaları karşılığında aldıkları ücreti de düşük buldukları görülmüştür. Ayrıca katılımcılar mesai saatleri dışında yapılması istenen faaliyetlerden de ek ücret almadıklarını belirtmişlerdir. Bu konuda görüşleri aşağıdaki gibi ifade etmişlerdir:

Emeğinin karşılığını özel okulda çalışan hiç bir öğretmen almıyor. Çünkü az önce de bahsettiğim gibi görev tanımınızın dışında birçok şeyle uğraşıyorsunuz. Çoğunun mesai saatinin içinde yapmıyorsunuz. Yaptıklarınızın çoğu ücrete tabi tutulmuyor. Anlaştığınız fiyat neyse o şekilde bir ücret alıyorsunuz. Keşke verilen emeğin karşılığını alabilsek (Katılımcı 2).

Özel okullarda çalışan öğretmen arkadaşlarımızın aldıkları maaş itibarıyla çok da memnun olduklarını söyleyemem. Maddi olarak sıkıntı çekmektedirler, bunu uzun yıllar kendimden tecrübe ederek söylüyorum. Bunun dışında mesai saati uygulaması sebebiyle sabahtan akşama kadar okulda bulunmak zorundayız, hatta mesai saati dışındaki çalışmalarımız için aldığımız hiçbir ücret yok (Katılımcı 9).

Aldığımız ücret bence devede kulak yani gerçekten yaptığımız işe göre aldığımız ücret çok az ve özel sektörde bu özel okulların ne kadar çok para kazandıklarını biliyoruz. Bir öğrencinin buradaki yıllık getirisi 28-30.000 TL gibi fiyatlandırmalar oluyor. Bir öğrenciden bu kadar para alıyorlar ama öğretmene geldiğinde bu paranın onda biri bile bazen verilmiyor. O yüzden üzücü hak ettiğimizi alamadığımızı düşünüyorum (Katılımcı 10).

Türkiye’de öğretmenlerin işsizlik oranları yıldan yıla artmaktadır. Bununla birlikte öğretmen yetiştiren eğitim fakülteleri de her yıl çok sayıda mezun vermeye devam etmektedir (Eşme, 2009). Öğretmen adaylarının sayısı artınca özel öğretim kurumları da düşük maaşla öğretmen çalıştırma imkanı elde etmektedir. Aynı işi daha düşük maaşla yapmayı kabul eden öğretmen işe alınmaktadır.

Öğretmenlerin Veli ve Okul Yönetimi İle İlişkilerine Yönelik Görüşleri

Katılımcıların verdiği cevaplara göre “öğretmenlerin veli ve okul yönetimi ile ilişkilerine yönelik görüşleri” teması veli memnuniyet politikaları ve güvensizliğe dayalı öğretmen-okul yönetimi ilişkileri alt temalarına ayrılarak incelenmiştir. Öğretmenlerin özel öğretim kurumlarında en önemli sorun olarak ifade ettikleri velilerin okuldan yüksek beklentileridir. Kurumların insan yetiştirme politikaları geliştirmek yerine veli memnuniyet politikaları üzerine şekillendiğini belirten katılımcılar, bu durumu aşağıdaki ifadeleriyle açıklamışlardır:

Velilerin çok farklı beklentileri olabiliyor sizden. Bazıları evlerine gelmemizi ve daha yakından özel bir iletişimimiz olsun istiyor. Öğrenciler için değişik taleplerde bulunuyorlar. Çok fazla para ödediklerini söylüyorlar ve okula ödedikleri bu para karşılığında sizi bile satın aldıklarını sanıyorlar (Katılımcı 1).

...Özel kurumlarda veli, parasını veriyorum diye çocuğun her şeyiyle ilgilenmemizi bekliyor. Kendi sorumluluklarını dahi bizim yapmamızı bekliyorlar. İşte mesela altıncı sınıfa giden bir çocuk diyelim. Hani sınıf öğretmenine öğrencinin şu eşyasını okul çıkışında çantasına koyun gibi mesajlar gelebiliyor (Katılımcı 2).

Her veli şunu istiyor: Sanki sadece onların öğrencisi var. Bir öğretmenin sadece kendi çocuğuyla ilgilenmesi gerekiyormuş gibi. Halbuki bir sınıfta toplam dört sınıftan mesulsen 70-80 tane öğrencin var. Her veli kendi çocuğunun özel olduğunu, bir tek onların özel ilgiye ihtiyacı olduğunu düşünüyor. Bu da veliyle iletişimde bir noktada tıkanıklık oluşturuyor... (Katılımcı 5).

Özel öğretim kurumlarından velilerin beklentileri öğretmenlerin öğrenciyle yakından ilgilenmelerinin yanında, öğrencinin başarılı veya başarısız olma durumunu göz ardı ederek sınavlardan yüksek puan almasını talep ettikleri katılımcıların yaşadıkları deneyimlerden anlaşılmaktadır:

Bir velimiz öğrencisinin çok daha yüksek puanlar alabileceğini düşünerek bizim sınavlarda verdiğimiz puanları beğenmiyordu ve çocuğunun dersine giren öğretmenleri okul yönetimine şikayet ediyordu. Neymiş efendim biz sınav sorularını öğrencilere vermek zorundaymışız o zaman biz niye sınav yapalım ki bu çocuklara? (Katılımcı 6)

Sekizinci sınıflarla çalıştığım zamanlarda şöyle bir sorun yaşamıştım: veliler ve okul yönetimi benden sınav kağıtlarını değiştirmemi istediler, yani sınav kağıtlarındaki öğrencilerin notlarını değiştirmemi istediler. Notu tamamen değiştirirsiniz o sorun değil ama çocuğun kağıdına tamamen kendi el yazısıyla öğrencilerin aldıkları notların yarısına kadar çok puan eklememe ve öğrencinin de alması gereken puanın daha fazlasını almasını benden talep ettiler ve ben buna karşı çıktım (Katılımcı 10).

Öğrencilerin liselere geçiş sisteminde uygulanan merkezi sınavlarda eşit puan alan öğrencilerin istediği liseye yerleştirilmesi için mezun olduğu okuldaki okul başarı puanı kriterinin göz önünde bulundurulması gerektiği bilinmektedir (MEB, 2018). Böyle bir durumda özel okuldaki bir öğrencinin, kamu okullarındaki öğrenciye göre ailesinin maddi anlamdaki üstünlüğü, öğrencinin hak etmediği bir başarı üstünlüğüne dönüşecektir. Bu dönüşüm hakkaniyet kavramının sorgulanmasının gerekliliğini doğurmaktadır.

Velilerin öğretmenlerden beklentilerinin yanı sıra okul yönetimi de öğretmenlerden yüksek performans beklemektedir. Katılımcıların okul yönetimi ile ilgili ilişkileri sorgulandığında özel öğretim kurumlarında öğretmenlerle okul yönetimi arasında güven üzerine kurulu bir ilişki olmadığı anlaşılmaktadır:

Okul yönetimi bize karşı aslında çok güler yüzlü. Çok sevimli bir tablo sergiliyor. ...Ama tabii bu samimi tablonun arkası da var. Aynen buz dağının görünmeyen yüzü gibi anlaşma dönemi geldiğinde onların bambaşka yüzleriyle tanışıyorsunuz. Bu şekilde bizim okulumuzda uyarı yapılmaz, yıl içerisinde her insanın yapabileceği gibi bazı hatalar yapmış olabiliyoruz ancak bu hatalar bize dönüt olarak sunulmuyor. Sürekli izleniyoruz. Bizi sürekli idarecilerin izlediğini hissediyoruz. Özellikle sınıflarımızdan, çünkü sınıflarımızın kapısında camlar var (Katılımcı 1).

Bazen de idareciler öğrencinin yanında öğretmenleri azarlayabiliyorlardı. Bu davranış hiç etik değil. Çünkü çocuklar üzerinde de etki kuramıyorsunuz o saatten sonra. Çocuk direk sizi niye azarlıyorlar siz suçlu değilsiniz dediğinde verecek cevabınız olmuyor (Katılımcı 2).

Okul idaremiz çok iyi anlayışlı olduğu noktalar var ama arkalarından söylediğimiz sözler farklı, takındığımız maske farklı. Ne yazık ki bu da iş kaybetme korkusundan. Sonuçta sözleşme onların eline bakıyor. Yanlarında her şeye itiraz edemiyorsun ya da hakkını savunamıyorsun. Savunduğun zamanlarda yaptırımlarla karşılaşıyorsun (Katılımcı 5).

Ben ilk başta yeniydim pek olumsuz durumları hissetmiyordum. Ancak her şey benim zannettiğim gibi değilmiş. Söylenenlerle yapılanların aynı olmadığını gördüm. Yavaş yavaş okul yönetiminin gerçek yüzünü görmeye başladım (Katılımcı 6).

Okul yöneticilerinin kurumlarındaki örgütsel amaçları gerçekleştirirken öğretmenlerle iletişimi saygı ve güven üzerine kurması gerekmektedir. Öğretmenlerin kişisel beklentileri okul yöneticileri tarafından sağlanmazsa kurumda öğretmenleri motive eden bir ortam kurulamaz. Bu durumda sistemin başarısında düşüş meydana gelebilir (Ünal, 1991). Katılımcıların ifadelerine göre, özel öğretim kurumlarında öğretmen-veli-okul yönetimi ilişkilerde öğretmenlerin fedakarlık gösteren, yorulan, suçlanan, yine de çalışmak zorunda olan bir profil sergilediği görülmüştür. Ancak bu durumun zamanla okul başarısına olumsuz yansımalarının olması beklenmektedir.

Öğretmenlerin Özel Okullarda Yapılan Sözleşmelere ve Gelecek Planlarına İlişkin Görüşleri

“Öğretmenlerin özel okullarda yapılan sözleşmelere ve gelecek planlarına ilişkin görüşleri” teması gelecek kaygısı ve belirsizlik alt temalarına ayrılarak incelenmiştir. Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği’nde “4857 sayılı İş Kanununun hükümlerine göre kurucu veya kurucu temsilcileri ile eğitim personeli arasındaki iş sözleşmelerinin en az bir yıl süreli olarak yapılması” maddesine göre öğretmenlerle her yıl sözleşme yapılmaktadır (MEB, 2018). Bu sözleşmelerin her yıl yapılması, öğretmenlerin gelecek planları yapması yönünde bir engel olarak görülmektedir. Katılımcıların gelecek kaygıları üzerine paylaşımları bulunmaktadır:

En büyük sorunumuz sözleşme stresi. Tabii ki de sözleşmem yapılacak mı, bu okulda devam edebilecek miyim etmeyecek miyim, sözleşmemi yenilemezlerse yeni bir iş bulabilecek miyim, maaş konusunda anlaşılabilir miyim, tazminatımı eğer işten çıkarılırsam alabilecek miyim gibi sorular hep aklımızda. ...Gelecek kaygımız var, borcun altına istediğimiz zaman giremiyoruz. Bir sonraki sene acaba bu maaşım devam edebilecek mi diye insan kendine soruyor (Katılımcı 12).

Sözleşme dönemi genellikle nisan mayıs gibi başlıyor özel okullarda. Nisan ayından itibaren biz duygusal anlamda bir kopuş yaşıyoruz. Çok büyük bir stres üzerimizde, çok büyük bir kayıp oluyor. Çünkü okul yönetimi bir sene boyunca bizim hakkımızda tutanaklar tutuyor. Öğrencilere anketler yapıyor, rehber öğretmenlerle toplantı yapıyorlar. Bunlardan alınan sonuçlara göre değerlendirme yapılıyor öğretmen hakkında (Katılımcı 10).

Bir insanın başına gelebilecek en karmaşık duyguları yaşıyorum sözleşme zamanlarında. Her sene çocuğunuzun rıziksız kalmasını düşünüyorsunuz. Her sene gelecekle ilgili korkular ve endişeler duyuyorsunuz. Her sene acaba ne olur diye düşünüyorsunuz. Anlaşmaya girdiğinizde o girdiğiniz kapıdan çıkarken tatmin olmama duygusu hiçbir şeye benzemiyor. Sözleşmeyi yenilemeye giderken dualarla gidiyorsunuz ama söyleyeceğiniz hiçbir şeyi söyleyemiyorsunuz. Haklarınızı savunamıyorsunuz, çünkü bir sene sonra tekrar bu kapıya girme arzunuz daha ağır basıyor (Katılımcı 9).

Sözleşme zamanlarında yaşadıkları deneyimleri paylaşan katılımcıların içinde bulunduğu stresin ve sonucunda oluşan gelecek kaygısının boyutunu açıklamaktadır:

Ben özellikle bu son sene yaşadığımız olumsuz durum karşısında yıkıldım. Bir arkadaşımızın sebepsiz yere okuldan ayrılması, yani idaremizin o arkadaşımızı ayırması, hepimiz için çok olumsuz oldu. Çünkü o okuldan atıldı ve ardından sözleşme yenilemeye ben girdim. Söyleyecek hiçbir sözüm kalmadı çünkü moralim çok bozulmuştu. Hiçbir talebim olamadı. Tam da idarenin istediği şey buydu (Katılımcı 8).

En yakın yaşadığım deneyim işten çıkarılmam oldu. Ben kendimle ilgili sene boyunca hiçbir şekilde olumsuz bir şey duymadım. Hiçbir uyarı idaremden almadım. Velilerle ve öğrencilerle ilgili hiçbir olumsuz tutum ve davranış bulunmamasına rağmen, performansımın yeterli olmadığı söylenerek ve özverili bir çalışmanın içerisinde bulunmadığım iddia edilerek ve velilerden gelen şikayetler neden olarak gösterilip anlamsız bir şekilde işten çıkarıldım. Hayatımda yaşadığım en büyük şoktu, seneye ne yapacaktım, borçlarımı kim ödeyecekti, çocuğumun karnını nasıl doyuracaktım? Berbat oldum (Katılımcı 12).

Kişilerin çalışma istekleri karşısında işsiz kalmaları umutsuzluk, çaresizlik duyguları sonucunda depresyon eğilimleri oluşturmaktadır. İşsiz bireylerin hayatı anlamsız, yaşamaya değer görmeme gibi düşüncelere sahip olduğu bilinmektedir (Üngören ve Ehtiyar, 2009). Özel öğretim kurumlarında öğretmenlerin her an işsiz kalma düşüncesi taşıdıkları, sözleşme yapamadıklarında yaşadıkları duygusal çöküntünün gelecek kaygıları oluşturduğu katılımcıların ifadelerinden açıkça anlaşılmaktadır. Katılımcılardan bazıları evlilik, çocuk sahibi olma gibi isteklerinin bile sözleşmeler tarafından şekillendirildiğini, daha da kötüsü engellendiğini ileri sürmektedir:

Bir çocuk sahibi olmak için bile planlamayı kesinlikle özel okula göre yapmanız gerekiyor. Bizim şöyle bir esprimiz vardır arkadaşlar arasında. Özel okul çocuğu doğurman gerekiyor şeklinde. Özel okul çocuğu nasıldır? Eylül ekim aylarında hamile kalıp mayıs ayında çocuk dünyaya getirecek şekilde ayarlamamız gerekiyor. Çünkü eğer bu şekilde ayarlamazsanız hamilelik, işsiz kaldığınızın bir göstergesidir (Katılımcı 1).

Ben şuan evlenmeyi düşünüyorum ama diken üstündeyim yani ne olacak ben de bilmiyorum. Gelecek için şuan pek bir şey düşünemiyorum. Sözleşmem karar verecek evlenip evlenmeyeceğime (Katılımcı 11).

Şuan bekârum, bu yılki sözleşmeye göre evlenmeyi düşünüyorum. Okulda çalışıp evli olan, çocuk sahibi olmaya çalışan arkadaşlarıma baktığımda hamile kalma düşüncesi bile çok sıkıntılı okul yüzünden. Hamile kalırsam beni okuldan çıkartırlar mı, sonra okula geri alırlar mı, süt izni verirler mi, maaşımı keserler mi gibi sorularla baş başa kalıyorlar (Katılımcı 5).

Katılımcıların ifade ettiklerine göre, özel öğretim kurumlarında çalışan öğretmenlerin geleceğe yönelik plan yapamaması, hayatlarında tüm adımları atarken sözleşmeyi mutlaka göz önünde bulundurmaları, özel okulların yıpratıcı çalışma şartlarını gözler önüne sermektedir. Hayatlarının en stresli süreçleri olarak değerlendirdikleri sözleşme zamanlarının her yıl tekrarlanması onlarda düzenli ve garantili bir işe sahip olmadıkları duygusu oluşturmaktadır. İnsan yetiştiren öğretmenlerin sözleşme stresleri, işten çıkarıldıklarında yaşadıkları duygusal bunalımlar, gelecek kaygıları zamanla toplumsal sağlığı dahi olumsuz yönde etkileyecektir.

Çıkar Çatışması Bildirimi

Yazarlar bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Destek/Finansman Bilgileri

Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır.

KAYNAKÇA/REFERENCES

- Ağan, F. (2002). *Özel okullarda, devlet okullarında ve dershanelerde çalışan lise öğretmenlerinin iş tatminlerinin karşılaştırılması* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Akhan, A. (2009). *Velilerin özel ilköğretim okullarından beklentileri ve beklentilerinin karşılanma düzeyleri: İstanbul Avrasya örneği* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Akyol, B. (2008). *Eğitim örgütlerinde insan kaynakları uygulamalarının öğretmen performansına etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Akyüz, Y. (2001). *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 2001'e)* (8.bs.). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Alıç, M. (1996). Eğitim sisteminin amaçlarının gerçekleştirilmesinde eğitim yöneticisinin işlevleri. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 217, 12-16.
- Aslan, M.S. (2016). *Özel ve devlet okullarının yönetim özelliklerine sahip olma düzeyleri* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Harran Üniversitesi, Şanlıurfa.
- Atılğan, H. (2018). Türkiye'de kademeler arası geçiş: dünü-bugünü ve bir model önerisi. *Ege Eğitim Dergisi*, 19(1), 1-18. doi: 10.12984/eegeefd.363268
- Bentley, T. (1999). *İnsanları motive etme* (O. Yıldırım, Çev.). İstanbul: Hayat Yayınları.
- Berber, O. (1998). *Özel okul işletmelerinde yönetim sorunları* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Gebze.

- Bogdan, R. C. & Biklen, S. K. (1992). *Qualitative research for education: an introduction to theory and methods*. Boston: Allyn and Bacon.
- Cent, H. (2007). *Özel okullarda insan kaynakları yönetimi uygulamalarının incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Ceyhan, A. A. (2004). Ortaöğretim alan öğretmenliği tezsiz yüksek lisans programına devam eden öğretmen adaylarının umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 91-101.
- Cox, D. & Jimenez, E. (1990). The relative effectiveness of private and public schools: Evidence from two developing countries. *Journal of Development Economics*, 34(2), 99-121.
- Çağlayan, H. (2008, Ocak). *Muz kabuğu piyasasında dersane öğretmenleri-odak grup görüşmesi*. Eğitim ve Bilim İşkolunda Çalışan Kadınların Sosyal Hakları ve İş Güvencesi Sempozyumu'nda sunulan bildiri. Ankara: Eğitim-Sen.
- Çelik, B. (2010). *Özel okullarda ve resmi okullarda görev yapan beden eğitimi öğretmenlerinin iş doyumunu düzeylerinin araştırması* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Çelikten, S. B. (2010). *Özel okul velilerinin okul tercihlerini etkileyen faktörler* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Çiççili, V. (2007). *Dersane öğretmenlerinin öğretmen yeterlilik düzeyleri ve mesleki doyumları arasındaki ilişki*. (Yayınlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Dağlı, S. (2006). *Özel dersanelere öğrenci gönderen velilerin dersaneler hakkındaki görüş ve beklentileri (Kahramanmaraş örneği)* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş.
- Dede, E. (2017). *İş güvencesizliği algısının ve örgütsel güven düzeyinin örgütsel vatandaşlık davranışı üzerindeki etkileri: Devlet ortaokulu ve özel ortaokul öğretmenleri üzerine bir araştırma* (Yayınlanmamış doktora tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul.
- Demir, Z. (2000). *Öğrenci velilerinin beklentileri açısından özel ve resmi okulların karşılaştırılması (Niğde ili örneği)* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Niğde Üniversitesi, Niğde.
- Demirer, D. (2012). Eğitimde piyasalaşma ve öğretmen emeğinde dönüşüm. *Çalışma ve Toplum*, 1, 167-184.
- Dikbaş, İ. (2008). Veli beklentileri ve karşılanma düzeyleri: Özel vakıf okulları örneği (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Dikmen, O. (1971). *Özel yüksek okullar meselesi*. İstanbul: Cahit Matbaası.
- Erdağ, C. ve Karadağ E. (2017). Öğretmenler ve okul müdürleri perspektifinden okul hesap verebilirliği politikaları. *OPUS – Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 7(13), 459-496.
- Erdoğan, İ. (2002). *Özel okullar ve eğitimde kalite*. Ankara: Özel Okullar Derneği.
- Eşme, İ. (2009). *Öğretmen yetiştirmede geri adımlar*. Yayınlanmamış araştırma raporu.
- Figlio, D. N. & Stone, J. A. (2000). Are private schools really better?. *Research in Labor Economics*, 18, 115-140.
- Friedman, M. (1997). Public schools: Make them private. *Education Economics*, 5(3), 341-344.
- Garipoğlu, B. (2016). Özel dersanelerden özel okula dönüşüm projesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 140-162
- Goldhaber, D. D. (1996). Public and private high schools: Is school choice an answer to the productivity problem?. *Economics of Education Review*, 15(2), 93-109.

- Güven, A. (2007). *Kamu yöneticilerinin davranış tarzlarının kamu personelinin motivasyonu üzerine etkileri: Tokat İl Millî Eğitim Müdürlüğünde çalışan öğretmenler üzerinde bir uygulama* (Yüksek lisans tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- İTO (1997). *Özel okulların sorunları ve çözüm önerileri*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Jimenez, E., Lockheed, M. E. & Paqueo, V. (1991). The relative efficiency of private and public schools in developing countries. *The World Bank Research Observer*, 6(2), 205-218.
- Kaplan, V. (2015). *Öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin iş yaşamı kalitesi ile örgütsel değer algıları arasındaki ilişki* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Harran Üniversitesi, Şanlıurfa.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi* (24. bs.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kaya, E. (2009). *Özel okul öğretmenlerinin duygusal emek davranışını algılama biçimleri ile iş doyum ve iş stresleri arasındaki ilişki* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Kılıç, B. (2018). *Ruhsal liderlik, örgüt kültürü ve örgütsel sessizliğin okul başarısına etkisi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Kırmızı, R. (2014). *Özel liselerin Türk eğitim sistemindeki yerinin iktisadi ve mali açıdan değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Koçyiğit, M, Tekel, E. ve Karadağ, E. (2018). *Eğitimde ahlak ve etik* (1.bs.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Köse, R. (1997). Üniversiteye giriş ve liselerimiz. *Hacettepe Journal Education*, 261-270.
- Kulaksızoğlu, A. Çakar, M. ve Dilmaç, B. (1999). Türkiye’de ve Dünya’da özel okulların yapısı ve işleyişi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11, 219-232.
- Kutluer, S. (2001). *Üniversiteye giriş sınavındaki sistem değişikliğinin ortaöğretim kurumları ve özel dershanelere etkileri üzerine bir inceleme* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Kvale, S. (1996). *InterViews: An introduction to qualitative research interviewing*. Thousand Oaks: Sage.
- MEB (2018). *Liselere geçiş yönergesi*. Erişim tarihi: 02/09/2018 <http://www.meb.gov.tr/liselere-gecis-yonergesi-hazirlandi/haber/15997/tr>.
- Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı (2017). *Millî eğitim istatistikleri: Örgün eğitim 2017-2018*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı (2018). *Millî eğitim istatistikleri: Örgün eğitim 2018-2019*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Millî Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü (2017). *Özel okul sayısında rekor artış*. Erişim tarihi: 03/09/2018 <http://ookgm.meb.gov.tr/www/ozel-okul-sayisinda-rekor-artis/icerik/1099>.
- Öncül, R. (2000). *Eğitim ve eğitim bilimleri sözlüğü*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Özan, M. B., Polat, H., Gündüzalp, S., Yaraş, Z. (2015). Okul yöneticilerinin dersane dönüşümüne ilişkin görüşleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(2), 259-279.
- Özdem, G. (2007). *Türkiye’de 1980 sonrası uygulanan eğitim politikalarının ilköğretim okullarında yarattığı dönüşümün değerlendirilmesi (Ankara ili örneği)* (Yayınlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Özkaya, N. (1993). Özel eğitim kurumlarının eğitim sistemimizdeki ve sosyoekonomik yapı içindeki yeri. *Türkiye ve Dünya’da Özel Eğitim Kurumlarının Yeri ve Önemi Semineri* içinde. İstanbul: İTO Yayınları, 7-22.
- Öztürk, T. (2006). *İlköğretim öğretmenlerinin motivasyonunu arttıran ve idame ettiren faktörler (Kağıthane-Levent uygulaması)* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Resmî Gazete (2012, 20 Mart). *Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği*. Erişim tarihi: 05/09/2018 <https://ookgm.meb.gov.tr/www/yonetmelik/icerik/72>.

- Robets, P. & Priest, H. (2006). Reliability and validity in research. *Nursing Standart*, 20, 41-45.
- Saylan, N. (2013). *Özel ilköğretim ve ortaöğretim okullarında insan kaynakları yönetimi işlevlerinin gerçekleşme derecesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Stevens, M. (2007). *Creating a class: College admissions and the education of elites*. London: Harvard University Press.
- Şahin, K. (1998). *Eğitimde özelleştirme* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Taşdan, M. ve Tiryaki, E. (2008). Özel ve devlet ilköğretim okulu öğretmenlerinin iş doyumları düzeylerinin karşılaştırılması. *Eğitim ve Bilim*, 33(147), 54-70.
- TED (2018). *Türk Eğitim Derneği'nin tarihçesi*. Erişim tarihi: 09/09/2018 <https://www.ted.org.tr>.
- Tooley, J. & Dixon, P. (2005). *Private education is good for the poor*. Washington: Cato Institute.
- Uğraş, K. (2009). *Özel dershanelerde çalışan tarih öğretmenlerinin sorunları ve çözüm önerileri (Ankara il örneği)* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Ulriksen, J. J. (1996). Perceptions of secondary school teachers and principals concerning factors related to job satisfaction and job dissatisfaction. *ERIC Documents*, ED 424684.
- Uygun, S. (2003). Türkiye'de dünden bugüne özel okullara bakış. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 36, 1-2.
- Uzuner Y. ve Çolak, A. (2004). Zihin engelli çocukların okuma yazma öğrenmeleri ve özel eğitim öğretmenleri: Yarı yapılandırılmış görüşme araştırması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 4, 242-270.
- Ünal, S. (1991). İlköğretim okulu yöneticilerinin okullarında motivasyonu sağlama etkinlikleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7.
- Ünder, H. (1999). *Tevhid-i Tedrisat: Gereke ve uygulama*. Öğretim Birliğinin 75. Yılı Eğitim Bilimlerinin Dünü, Bugünü ve Yarını Sempozyumu. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 79-84.
- Üngören, E. ve Ehtiyar, R. (2009). Türk ve Alman öğrencilerin umutsuzluk düzeylerinin karşılaştırılması ve umutsuzluk düzeylerini etkileyen faktörlerin belirlenmesi: turizm eğitimi alan öğrenciler üzerinde bir araştırma. *Journal of Yaşar University*, 4(14), 2093-2127.
- Vahapoğlu, M. H. (1990). *Osmanlı'dan günümüze azınlık ve yabancı okullar*. İstanbul: MEB Yayınevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6.bs.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, C. (2005). *1980'lerin eğitim politikalarının özel dershanelere etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- Yıldız, N. (2008). Neoliberal küreselleşme ve eğitim. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 13-32.
- Yılmaz, K. ve Altinkurt, Y. (2011). Göreve yeni başlayan özel dersane öğretmenlerinin kurumlarındaki çalışma koşullarına ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(2), 635-650.

İletişim/Correspondence

Dr. Burcu ÇİMEN

fen.burcu@gmail.com

Prof. Dr. Engin KARADAĞ

engin.karadag@hotmail.com